

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САЯСАТТЫҢ ЖАҢА БАҒДАРЫ

ОСЫ АПТАДА АСТАНА ЭКОЛОГИЯ МЕН СУ ҚАУІПСІЗДІГІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ТАЛҚЫЛАНҒАН ІРІ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ДИАЛОГ АЛАҢЫНА АЙНАЛДЫ. 22-24 СӘУІР АРАЛЫҒЫНДА ӨТІП ЖАТҚАН АЛҒАШҚЫ ӨНІРЛІК ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САММИТ АЙМАҚ ЕЛДЕРІ МЕН ХАЛЫҚАРАЛЫҚ ҚАУЫМДАСТЫҚТЫҢ БАСЫН ҚОСТЫ.

Саммитке мемлекет басшылары, жетекші сарапшылар мен халықаралық ұйымдардың өкілдері келді. Ұйымдастырушылардың мәліметінше, жиынға Орталық Азия елдерімен қатар Еуропалық Одақ, ШЫҰ және Таяу Шығыс аймағынан шамамен 1500 делегат келіп, өңірдегі өзекті экологиялық мәселелерді талқылап жатыр.

Іс-шараның басты мақсаты – қоршаған орта мен су ресурстарына қатысты күрделі түйткілдерді бірлесіп шешуге бағытталған ашық халықаралық платформа қалыптастыру. Қазіргі пікірталастар тек декларативті деңгейде емес, нақты практикалық шешімдерге ұласуға тиіс деген ұстаным басым.

Саммит барысында сегіз негізгі бағыт бойынша талқылаулар жүріп жатыр. Атап айтқанда, экологиялық және табиғи қауіп-қатерге бейімделу, экономикалық орнықтылықты қамтамасыз ету, азық-түлік қауіпсіздігі мен өңірлік экожүйелердің жағдайы қаралуда. Сонымен қатар табиғи ресурстарды тиімді басқару, атмосфералық ауаның ластануымен күрес, қалдықтарды реттеу, экологиялық амбицияларға қол жеткізу тетіктері де күн тәртібінде тұр.

Бұдан бөлек, әділетті әрі инклюзивті экологиялық өтпелі кезең, цифрлық және экологиялық құзыреттерді дамыту, климаттық өзгерістерге бейімделу мәселелері де кеңінен талқыланып жатыр. Сарапшылардың пікірінше, бұл бағыттар алдағы онжылдықтағы өңірлік саясаттың өзегіне айналуы мүмкін.

Саммит қорытындысы бойынша Орталық Азия мемлекеттері басшыларының ортақ декларация қабылданады деп жоспарланып отыр. Құжатта өңірлік ынтымақтастықты нығайту мен экологиялық қауіпсіздікті сақтау бағытында нақты мақсат-міндет қамтылмақ.

Айта кетейік, мұндай форматтағы саммитті өткізу туралы бастаманы Қасым-Жомарт Тоқаев 2023 жылы Біріккен Ұлттар Ұйымы Бас Ассамблеясының 78-сессиясында жариялаған болатын.

ЖЕР ШАРЫН ҚОРҒАУ – ОРТАҚ МІНДЕТІМІЗ

Өңірлік экологиялық саммиттің пленарлық отырысының ашылуында Президент Қасым-Жомарт Тоқаев, Қырғыз Республикасының Президенті Садыр Жапаров, Өзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёев, Тәжікстан Президенті Эмомали Рахмон, Түрікменстан Президенті Сердар Бердімұхамедов, Армения Президенті Ваагн Хачатурян, Моңғолия Президенті Ухнаагийн Хурэлсух, Грузия Президенті Михаил

Кавелашвили, Әзербайжан Премьер-министрі Али Асадов, БҰҰ Бас хатшысының экономикалық және әлеуметтік мәселелер жөніндегі орынбасары Ли Цзюньхуа, БҰҰ Бас хатшысының орынбасары, БҰҰ Қоршаған орта бағдарламасының директоры Ингер Андерсен, сондай-ақ БҰҰ Еуропалық экономикалық комиссиясының атқарушы хатшысы Татьяна Молчан баяндама жасады.

Өңірлік экологиялық саммиті БҰҰ және басқа да халықаралық ұйымдармен бірге ұйымдастырылып отыр. Диалог алаңының мақсаты – экожүйелерді, су және жер ресурстарын қорғау, қалпына келтіру әрі бірлесе пайдалану бойынша кешенді саясат пен тетіктерді қалыптастыру, Орталық Азия өңірінің биологтүрлілігін сақтау.

– Жер шарын қорғау – ортақ міндетіміз. Бүгінгі саммит бізге осыны көрсетеді. Таразы басында адамзаттың, ең алдымен, өскелең ұрпақтың болашағы тұр. Бұл жай ғана экологиялық мақсат емес, керісінше, адами парыз, экономикалық қажеттілік, бейбітшілік пен тұрақтылықты сақтау мақсатындағы стратегиялық басымдық, – деді Президент.

АРАЛДЫ ҚҰТҚАРУ – АЙМАҚТЫ ҚҰТҚАРУ

Саммит аясында Президент Қасым-Жомарт Тоқаевтың төрағалығымен Халықаралық Аралды құтқару қоры құрылтайшы мемлекеттер басшылары кеңесінің отырысы өтті. Президент Халықаралық Аралды құтқару қоры Орталық Азиядағы су шаруашылығы мен экологиялық мәселелердің шешімін табу үшін өңірдегі мемлекеттердің күш-жігерін ортақ арнаға ұйыстыратын бірден-бір институционалдық платформа екеніне тоқталды. Сондай-ақ Солтүстік Аралдың экожүйесін қалпына келтіру бойынша бірлескен күш-жігердің арқасында оң нәтижеге қол жеткізілгеніне мән берді.

Жалғасы 2-бетте

КІТАП МЕРЕКЕСІ: ҮЗДІК АВТОРЛАР МЕН БАСПАЛАР АНЫҚТАЛДЫ

ҚАЗАҚСТАН РЕСПУБЛИКАСЫНЫҢ ПРЕЗИДЕНТІ ҚАСЫМ-ЖОМАРТ ТОҚАЕВ ӨЗ СӨЗДЕРІНДЕ КІТАП ОҚУДЫҢ ҚОҒАМДАҒЫ РӨЛІНЕ ЕРЕКШЕ МӘН БЕРІП КЕЛЕДІ. МЕМЛЕКЕТ БАСШЫСЫ ҒАЛЫМДАРДЫ МАРАПАТТАУ РӘСІМІНДЕ: «КІТАП ОҚУ ҮРДІСІ ТӨЛ ДҮНИЕТАНЫМЫМЫЗДЫҢ АЖЫРАМАС БӨЛІГІНЕ АЙНАЛУЫ ТИІС» ДЕП АТАП ӨТКЕН ЕДІ. БҰЛ – ЖАЙ ҒАНА ҮНДЕУ ЕМЕС, ҰЛТТЫҚ САНАНЫ ЖАҢҒЫРТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН СТРАТЕГИЯЛЫҚ ҰСТАНЫМ. СОНДАЙ-АҚ ПРЕЗИДЕНТ ҰЛТТЫҚ ҚҰРЫЛТАЙДЫҢ ҮШІНШІ ОТЫРЫСЫНДА ОҚУ МӘДЕНИЕТІН ҚАЛЫПТАСТЫРУДЫ МЕМЛЕКЕТ ДАМУЫНЫҢ МАҢЫЗДЫ БАҒЫТТАРЫНЫҢ БІРІ РЕТІНДЕ АЙКЫНДАДЫ. СОНЫҢ НАҚТЫ ДӘЛЕЛІ – 2024 ЖЫЛДАН БАСТАП 23 СӘУІРДІҢ ҰЛТТЫҚ КІТАП КҮНІ БОЛЫП БЕЛГІЛЕНУІ. БҰЛ БАСТАМА ЕЛДЕГІ ЗИЯТКЕРЛІК ӘЛЕУЕТТІ АРТТЫРУҒА ЖАСАЛҒАН МАҢЫЗДЫ ҚАДАМ БОЛДЫ. ДӘЛ ОСЫ АТАУЛЫ МЕРЕКЕ АЯСЫНДА ЕЛОРДА ТӨРІНДЕ ӨТІП ЖАТҚАН ASTANA EURASIAN BOOK FAIR-2026 ІХ ХАЛЫҚАРАЛЫҚ КІТАП КӨРМЕ-ЖӨРМЕҢКЕСІ БИҰЛ ДА ОҚЫРМАН ҚАУЫМ МЕН ӘДЕБИ ОРТА ӨКІЛДЕРІН БІР АЛАҢҒА ТОҒЫСТЫРЫП, ҰЛТТЫҚ РУХАНИ ҚҰНДЫЛЫҚТАРДЫ ЖАҢҒЫРТУҒА СЕРПІН БЕРДІ.

Көрме аясында дәстүрлі «Ұлттық кітап» республикалық байқауының жеңімпаздары марапатталды. Салтанатты жиын Қазақстан Республикасы Президентінің Ішкі саясат мәселелері және коммуникациялар жөніндегі көмекшісі Арман Қырықбаевтың құттықтау сөзімен ашылды. «Мемлекет басшысы әрдайым қоғамда кітап оқу мәдениетін дамытуға ерекше мән береді. 2024 жылы Ұлттық құрылтайдың үшінші отырысында Президент «Кітап оқитын ұлт» тұжырымдамасын ұсынған еді. Аталған тұжырымдама негізінде былтырдан бастап 23 сәуір Ұлттық кітап күні болып белгіленді», – деді Арман Қырықбаев. Сондай-ақ Президент көмекшісі алдағы екі аптада Мемлекет басшысы кітап оқу мәдениетін кеңінен насихаттауға және зияткер ұлт қалыптастыруға бағытталған арнайы Жарлыққа қол қоятынын жеткізді. Іс-шараға Парламент депутаттары, белгілі ақын-жазушылар, мемлекет және қоғам қайраткерлері, сондай-ақ кітапхана басшылары қатысты.

Жалғасы 8-бетте

ҰЛТЫН СҮЙГЕН ҰЛЫ ЖҮРЕК

«МҰХТАР ШАХАНОВ» ДЕГЕНДЕ ҚАЗАҚ САНАСЫНДА ОЯНАТЫН КОНЦЕПТИЛЕР САН АЛУАН. БҰЛАР ТҮТАС БІР ЖҮЙЕМЕН БІРГЕ ТІТІРКЕНЕДІ. «МҰХТАР ШАХАНОВ» ДЕГЕН КЕЗДЕ «ТҮРКІ ДҮНИЕСІ», «ТҮРКІ ӘЛЕМІ», «ҚЫРҒЫЗ-БАУЫР», «ШЫҢҒЫС АЙТМАТОВ», «ҚАЗАҚ ТІЛІ», «МЕМЛЕКЕТТІК ТІЛ», «ҚАЗАҚСТАНДЫҚ ЕМЕС, ҚАЗАҚ ҰЛТЫ», «КӨПҰЛТТЫ ЕМЕС, МОНОҰЛТТЫ ЕЛ», «ТӘУЕЛСІЗДІК», «АЗАТТЫҚ», «ЖЕЛТОҚСАН», «ЖЕЛТОҚСАНШЫЛАРДЫ АҚТАУ», «АРАЛ ТЕҢІЗІН ҚАЙТАРУ», «НАУРЫЗДЫ ЖАҢҒЫРТУ», «НАУРЫЗДЫ ҚАЙТАРУ», «ЖАЛЫН» ЖУРНАЛЫ, «ОТАНСҮЙГІШТІК», «ЕЛЖАНДЫЛЫҚ», Т.Б. ТАНЫМ БІРЛІКТЕРІ БҰРҚ ЕТІП КӨКІРЕКТЕ РУХТЫ ОЯТАДЫ. ЕГЕР МҰХТАР ШАХАНОВТЫҢ ҚАЗАҚ ТАНЫМЫНДАҒЫ КӨРІНСІН АРНАЙЫ ЗЕРТТЕЙТІН БОЛСА, БҰЛАРДЫҢ САНЫ ЕСЕЛЕНЕ ТҮСЕТІНІНЕ КҮМӘН ЖОҚ.

4»

4 ОТБАСЫНА – 4 БАСПАНА

ХАЛЫҚ ҚАЛАУЛЫСЫ АЗАМАТТАРДЫ АЛАНДАТҚАН МАҢЫЗДЫ МӘСЕЛЕГЕ БЕЙЖАЙ ҚАРАМАЙ, ТҮРҒЫНДАРДЫ ТОЛҒАНДЫРҒАН ТҮЙТКІЛДІ МӘСЕЛЕНІҢ ТҮЙІНІН ТАРҚАТУ ІСІНЕ АЯНБАЙ АТСАЛЫСТЫ. ОСЫЛАЙША, ЖАҢА ҚОНЫСҚА ИЕ БОЛҒАН ЖАНДАРДЫҢ БІРІ – КӨПБАЛАЛЫ АНА АЛМАГҰЛ ТАСТАНБЕКОВА. ОЛ КӨП ЖЫЛДАН БЕРІ ТҮРҒЫН ҮЙ КЕЗЕГІНДЕ ТҮРҒАН ЕДІ.

3»

ГАЗДАНДЫРУ ІСІНЕ СЕНІМ АРТТЫ

АСТАНА МЕН АҚМОЛА ОБЛЫСЫНЫҢ ҚЫСЫ ҚАТАЛ ӘРІ ҰЗАҚ ӨТЕДІ, ҚЫСТЫҢ ШАМАМЕН ЖЕТІ АЙ БОЛАРЫН ЕСКЕРСЕК, ҮШҚЫШСЫЗ ҮШҮ АППАРАТЫ, РАСЫНДА ДА, ТАЛАЙ ШАРУАНЫ ЖЕҢІЛДЕТТІ. ӘСІРЕСЕ ҚҰРЫЛҒЫ КӨКТЕМПІ СУ ТАСҚЫНЫ КЕЗІНДЕ, МАМАҢДАР КӨЛІКПЕН НЕМЕСЕ ЖАЯУ ЖЕТЕ АЛМАҒАН ЖАҒДАЙДА ДРОНДАРДЫ ПАЙДАЛАНА АЛАТЫН МҮМКІНДІК ТУДЫ.

7»

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ САЯСАТТЫҢ ЖАҢА БАҒДАРЫ

Басы 1-бетте

– Теңіздегі су көлемінің 18,9-дан 23,5 текше шақырымға дейін ұлғаюы Арал манындағы балық шаруашылығына, жалпы әлеуметтік-экономикалық ахуалға жағымды әсер етті. «Арал» геопаркі құрылды. Бұл – аумақтың орнықты даму үлгісі бола алатын бірегей табиғи әрі ғылыми нысан. Жобаның басты мақсаты – Арал теңізінің табиғи-экологиялық және тарихи мұрасын сақтау. Қазір оны ЮНЕСКО геопарктері жаһандық желісінің нысандары қатарына қосу бойынша жұмыс жүргізіліп жатыр. Осылайша, Қазақстанның төрағалығы Қордың тиімділігін көтеруге бағытталды. Қолдау көрсетіп, бірлесе әрекет еткен барлық құрылтайшы мемлекеттерге шынайы алғысымды айтамын, – деді Президент.

Мемлекет басшысының айтуынша, бүгінгі жетістіктерге қарамастан, экологиялық қатерлердің өсу қарқыны оны төмендету мақсатында қабылданған шаралардан асып түседі. Мұны Арал теңізі бассейнінің қазіргі жағдайын талдау нәтижелері көрсетіп отыр. Президент су проблематикасын аймақ елдеріне ортақ әрі халықаралық қоғамдастық назар аударатын өзекті мәселе ретінде қарастыруға шақырды.

Қасым-Жомарт Тоқаев су саласын цифрландыруды, соның ішінде Сырдария мен Әмудария бассейндерінде мониторинг жүргізудің бірыңғай автоматтандырылған жүйесін енгізуді басты міндет ретінде атады. Бұл тетік деректердің ашықтығы мен нақтылығын қамтамасыз етеді.

Мемлекет басшысының пікірінше, аймақтағы су мәселелері мен экологиялық сын-қатерлер арта түскен сәтте өзара келісімге келіп, кеңерілерді бірлесіп еңсеру үшін күш-жігер жұмылдыру, бірлік таныту – өте маңызды.

– Баршаңызға белгілі, Қырғыз Республикасының қордағы қызметі тоқтап тұр.

Бұл – Қырғыз мемлекетінің өз еркі. Қазақстан оған құрметпен қарайды. Бұл ретте Қазақстан ведомстволар арасындағы жұмыс деңгейінде Қырғыз Республикасымен байланыстың дамуын жоғары бағалайды және қарым-қатынасты одан әрі жандандыруға дайын. Орталық Азияның орнықты дамуы үшін Қырғыз Республикасының тәжірибесі өте маңызды. Сондықтан еліміз Қырғыз Республикасының Халықаралық Аралды құтқару қорындағы қызметін ертелі-кеш жаңғыртады деп есептейді. Біз бұған тек қуанар едік. Қордың аймақтағы рөлін нығайту мақсатында көпжақты ықпалдастықтың түрлі форматында, соның ішінде Консультативтік кездесулердің күн тәртібінде су мәселесін қарастыруды ұсынамын, – деді Қасым-Жомарт Тоқаев.

Бұдан бөлек, Президент сұранысқа ие жобалардың қосымша қорын жасақтау үшін халықаралық ұйымдармен, донорлармен және қаржы институттарымен бірлескен жұмысты күшейтудің маңызына тоқталды.

– Бүгін Өңірлік экологиялық саммиттің пленарлық отырысында БҰҰ-ның мамандандырылған институты ретінде Халықаралық су ұйымын құру туралы бастаманы қайта көтердім. Мұндай құрылымды жасақтау – уақыт талабы. Бұл бастаманы халықаралық су қоғамдастығы да қолдап отыр. Аталған тетік аймақтағы су қауіпсіздігін сақтау мәселесінде әлемдік қауымдастықтың күш-жігерін шоғырландыруға ықпал етеді. Сондықтан осы бастамаға қолдау көрсетулеріңізді сұраймын. Тіпті, оны Біріккен Ұлттар Ұйымына Орталық Азия елдерінің ортақ жобасы ретінде ұсынуға болады. Осылайша, Орталық Азияның бірқатар мемлекеттерінің астаналарында UN Water ұйымының жекелеген сегменттерін ашуға мүмкіндік туады. Бұдан бөлек, БҰҰ аясында Арал су жүйесінің, Әмудария мен Сырдария өзендерінің халықаралық күндерін бекіту

туралы бірлесіп бастама көтерген жөн. Сол арқылы Аралдың су экожүйесін сақтау мәселесіне әлем назарын аудара аламыз. Мен айтқан ұсыныстардың барлығы біздің ортақ мүддемізге сай келеді. Бұл – саяси популизм емес, оның ешқандай астары да жоқ, – деді Мемлекет басшысы.

Сөз соңында Қасым-Жомарт Тоқаев Арал тағдыры – аймақ елдеріне төнген зор экологиялық қауіп-қатер ғана емес, нақты нәтижеге жету жолындағы әрекеттердің сыналар шағы екенін айтты.

– Аймақтың тағдыры тек қана өз қолымызда, сенімді диалог пен елдеріміз арасындағы тығыз ынтымақтастыққа тікелей байланысты. Құрметті әріптестер, президенттер, қадірлі бауырлар, бәріңіз су мәселесінің маңызын жақсы түсінетін ықпалды әрі тәжірибелі азаматсыздар. Өңірде су болмаса, Орталық Азия елдерінің де күні қараң. Су жастарымыздың тұрмысын жақсартып, болашағын жарқын етеді. «Су – тіршілік көзі». Бүгінгі саммит Халықаралық Аралды құтқару қорының қызметіне тың серпін беріп, халықтарымыздың игілігі жолындағы өңірлік өзара ықпалдастықтың жаңа кезеңіне айналады деп сенемін, – деді Қазақстан Президенті.

Кеңес отырысында Қырғыз Республикасының Президенті Садыр Жапаров, Тәжікстан Президенті Эмомали Рахмон, Түрікменстан Президенті Сердар Бердімұхамедов, Өзбекстан Президенті Шавкат Мирзиёев, Халықаралық Аралды құтқару қоры Атқарушы комитетінің төрағасы Асхат Оразбай сөз сөйледі.

Саммит қорытындысы бойынша «Халықаралық Аралды құтқару қорына Қазақстан Республикасының төрағалық ету барысы туралы» Халықаралық Аралды құтқару қоры құрылтайшы мемлекеттер басшыларының шешімі; «26 наурызды Арал теңізінің, Әмудария мен Сырдария өзендерінің халықаралық күні деп жариялау

жөнінде» Халықаралық Аралды құтқару қоры құрылтайшы мемлекеттер басшыларының шешімі; «Халықаралық Аралды құтқару қорының Президентін сайлау туралы» Халықаралық Аралды құтқару қоры құрылтайшы мемлекеттер басшыларының шешімі; Халықаралық Аралды құтқару қоры құрылтайшы мемлекеттер басшыларының Астана мәлімдемесі сияқты құжаттарға қол қойылды.

ОРТАҚ ҚАУІП, ОРТАҚ ЖАУАП

Өңірлік экологиялық саммит аясында жоғары деңгейдегі екіжақты және көпжақты кездесулер легі де жалғасып жатыр. Халықаралық диалог алаңына айналған басқосу тек экологиялық мәселелерді талқылаумен шектелмей, мемлекетаралық ынтымақтастықты жаңа деңгейге шығаруға мүмкіндік беріп отыр.

Саммит шеңберінде Қасым-Жомарт Тоқаев Михаил Кавелашвилимен кездесу өткізді. Келіссөздер барысында тараптар қазақ-грузин қарым-қатынасының қазіргі жай-күйі мен даму перспективаларын талқылады. Мемлекет басшысы Грузияның Қазақстан үшін Оңтүстік Кавказдағы сенімді серіктес екенін атап өтіп, өзара ықпалдастықты тереңдетуге дайын екенін жеткізді. Президенттер сауда-экономикалық байланыстарды кеңейту, бірлескен инфрақұрылымдық және инвестициялық жобаларды жүзеге асыру, сондай-ақ көлік-транзит әлеуетін тиімді пайдалану мәселелеріне ерекше назар аударды. Сонымен қатар жаһандық және өңірлік күн тәртібіндегі өзекті тақырыптар бойынша пікір алмасты.

Саммит аясындағы маңызды кездесулердің бірі Теодрос Адханом Гебрейесуспен өтті. Өңірмелесу барысында Қазақстан мен Дүниежүзілік денсаулық сақтау ұйымы арасындағы ынтымақтастықтың қазіргі деңгейі мен келешегі қарастырылды. Қасым-

Жомарт Тоқаев ұйыммен әріптестіктің сапалы жаңа кезеңге көтерілгенін атап өтіп, жаһандық бастамаларға көрсетіліп отырған қолдау үшін алғыс білдірді. Кездесуде климат пен денсаулық сақтау салаларындағы бірлескен зерттеулер, цифрлық трансформация және медицинаға жасанды интеллектті енгізу мәселелері талқыланды. Өз кезегінде ДДҰ басшысы Қазақстандағы реформалардың нәтижесіне жоғары баға беріп, елдің экология мен су қауіпсіздігі бағытындағы бастамаларын қолдайтынын жеткізді. Кездесу қорытындысында Қазақстанға дәрлік заттар айналымын реттеу жүйесі бойынша үшінші деңгей берілгенін растайтын құжат табысталды. Бұл – ұлттық бақылау жүйесінің сенімділігін айғақтайтын маңызды көрсеткіш. Қазақстан мұндай нәтижеге ТМД кеңістігінде алғаш, ал Еуропа аймағында төртінші болып қол жеткізіп отыр.

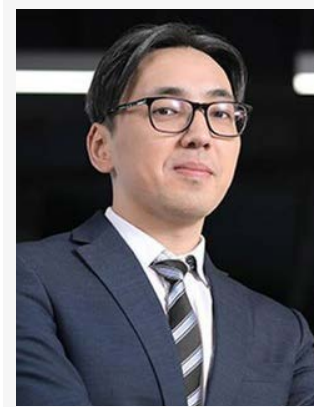
Президент сондай-ақ Біріккен Ұлттар Ұйымының жоғары өкілдер делегациясымен кездесті. Мемлекет басшысы мұндай ауқымды құрамның келуі Орталық Азиядағы және одан тыс аймақтардағы экологиялық мәселелерді шешуде ұйымның рөлін күшейтуге мүмкіндік беретінін атап өтті. Ол қазіргі геосаяси тұрақсыздық жағдайында климаттың өзгеруі, қоршаған ортаның нашарлауы және су тапшылығы секілді сын-қатерлерге қарсы бірлескен іс-қимылдың маңызы арта түскенін айтты. Президент БҰҰ-ның жаһандық мәселелерді шешудегі баламасыз әмбебап платформа ретіндегі рөліне тоқталып, ұйымның тиімділігін арттыруға бағытталған бастамаларды қолдайтынын жеткізді.

Кездесуге қатысқан халықаралық құрылымдардың өкілдері саммиттің жоғары деңгейде ұйымдастырылғанына тоқталып, Қазақстан бастамаларының өзектілігіне назар аударды. Сонымен қатар тараптар климат, су қауіпсіздігі, апаттардың алдын алу және азық-түлік тұрақтылығы бағытындағы жобаларды талқылады. Президент БҰҰ аясында Халықаралық су ұйымын құру идеясын тағы да көтеріп, Алматыда жүйесі істейтін өңірлік орталықтың маңызы туралы айтты.

Саммит аясында Феридун Синирлиоглымен де кездесу өтті. Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы бас хатшысымен келіссөздер барысында орнықты даму, климаттық тұрақтылық, су ресурстарын басқару және экономикалық байланыстарды кеңейту мәселелері талқыланды. Қасым-Жомарт Тоқаев Қазақстанның ұйыммен үш өлшем бойынша ынтымақтастықты нығайтуға мүдделі екенін атап өтті. Сонымен қатар елімізде жүргізіліп жатқан саяси және институционалдық реформаларға тоқталып, құқық үстемдігі мен есептілік қағидаттарының күшейтіліп жатқанын айтты. Өз кезегінде Феридун Синирлиоглы Қазақстанның өңірлік экологиялық күн тәртібін қалыптастырудағы рөліне жоғары баға берді.

Бұдан бөлек, Мемлекет басшысы халықаралық конвенциялар жетекшілерімен жеке кездесу өткізді. Онда қоршаған ортаны қорғау және биоалуантүрлілікті сақтау бағытындағы бастамаларды іске асыру жолдары қарастырылды. Президент халықаралық ұйымдардың тәжірибесі өңірдегі экологиялық мәселелерді шешуде нақты тетіктер ұсынуға мүмкіндік беретінін атап өтті. Халықаралық ұйым өкілдері де саммит жұмысына оң баға беріп, Қазақстанның «Таза Қазақстан» секілді бастамаларын қолдайтынын жеткізді. Сарапшылардың пікірінше, Астанада өтіп жатқан бұл саммит тек пікір алмасу алаңы ғана емес, өңірлік және жаһандық экологиялық саясаттың жаңа бағдарын айқындайтын маңызды кезеңге айналып отыр.

• ПІКІР

Жұмабек САРАБЕКОВ,
саясаттанушы:

БАСТЫ МӘСЕЛЕ ҚАБЫЛДАНҒАН ҚҰЖАТТАРДЫҢ САНЫ ЕМЕС...

Кейінгі бесжылдықта ғаламдық жылыну, қоршаған ортаны қорғау деген сияқты стратегиялық маңызға ие мәселелер әлемдік саясаттың күн тәртібінен алыстап кеткенін байқауға болады. Оған өзіндік себептер де бар. Пандемия, бесінші жылға ұласқан Украинадағы дағдарыс, АҚШ пен Қытай арасындағы тарифтік текетірес. Ақпан айынан бері бұл тізімде Иран төңірегіндегі соғыс қимылдары қосылды.

Одан бөлек, әлемдегі климаттың өзгеруіне бейімделу процесінде бұрын көш бастап келе жатқан Америка Құрама Штаттарындағы саяси әкімшіліктің өзгергенін де айтқан жөн. Ақ үйдің бүгінгі қожайыны Дональд Трамп жаһандық жылыну сияқты мәселелерге басы ауырмайтынын ашық айтып отыр.

Тіпті, БҰҰ Бас Ассамблеясында былтыр сөйлеген сөзінде Дональд Трамп ғаламдық жылыну проблемасын жоққа шығарып, ал жасыл энергетиканы дамыту барып тұрған алаяқтық деген сияқты мәлімдемелер жасап, үлкен резонанс туғызғаны есімізде.

Дегенмен де жер шарындағы климаттың өзгеруі шынымен жүріп жатқанын және оның салдарының қаншалықты қауіпті екенін әлем елдері өз көздерімен көріп отыр. Ғалымдардың есебінше, ауа райының өзгеруімен байланысты табиғи катаклизмдер саны соңғы онжылдықта 4-5 есеге өсіп кеткен. Одан бөлек, 2015-2025 жылдар адамзат тарихындағы соңғы 170 жыл ішіндегі ең ыстық онжылдық ретінде ресми тіркелген. Табиғи апаттың кесірін бірнеше жыл бұрын Қазақстан да өз басынан өткерді.

Яғни, әлемдік саясаттағы қысқа мерзімдік өзгерістер мен жаңа бет-бұрыстарға қарамастан, стратегиялық тұрғыда ғаламдық климаттың өзгеру проблемасы ешқайда кете қоймайтыны анық. Оның үстіне, ауа-райының өзгеруімен байланысты шұғыл мәселелердің ауқымы уақыт өте келе тек ұлғая беретіні де түсінікті.

Бұл тұрғыда әлемде экология төңірегіндегі әріптестікті нығайту, климаттың өзгеруіне бейімделу бойынша үкіметтер мен халықаралық

ұйымдар және жаһандық бизнестің күшін біріктіру бойынша платформалар өзекті бола бастады. Себебі климат проблемасы ешқандай шекараны мойындамайтынын және мұндай аса күрделі мәселені ешбір мемлекет жеке басымен шеше алмайтыны белгілі. Осы күндері Астанада өтіп жатқан Аймақтық экологиялық саммитті де осы контексте қарағанымыз жөн.

Орталық Азия – климатқа байланысты стрессе душар болып отырған бірден-бір аймақ. Болжамдарға сәйкес, 2050 жылға қарай аймақтағы су тапшылығы проблемасы күрт өсіп, жүйелі сипатқа ие болуы мүмкін. Оған қоса, аймақтағы жалпы халық саны 90 млн адамнан асып түспек. Климаттың өзгеруі себебінен тіпті ауқымды миграциялық толқындар туындау қаупі бар.

Нәтижесінде, климаттың өзгеруі экология шеңберінен шығып, экономикалық және ұлттық қауіпсіздік факторына айналып келеді. Әсіресе, су тапшылығы Орталық Азия экономикалары үшін өмірлік маңызы бар ауыл шаруашылығы, энергетика және өнеркәсіп секторларына тікелей қысым түсіреді.

Егер аймақ деңгейінде климаттың өзгеруі бойынша қандай да бір онтайлы шешімдер табылмаса, Орталық Азияның ішінде ресурстар үшін өзара бәсекелестік орын алып, жаңа қақтығыстарға да алып келуі әбден ықтимал.

Осы тұрғыда Астанада өтіп жатқан Аймақтық экологиялық саммиттің қорытындылары ерекше мәнге ие. Форум аясында Орталық Азия мемлекет басшылары «Орталық Азияның экологиялық ынтымақтастығы» атты бірлескен декларация қабылдайды деп күтілуде. Одан бөлек, БҰҰ агенттіктерімен бірлесіп 2026-2030 жылдарға арналған Өңірлік іс-қимыл бағдарламасын бекіту жоспарлануда.

Жалпы алғанда, саммит аясында 51 құжатқа қол қою жоспарланып отыр. Мұндай ауқым саммиттің тек пікір алмасу үшін емес, нақты шешімдер қабылдауға бағытталғанын көрсетеді. Дегенмен де бұл келісімдердің тиімділігі олардың қаншалықты жүзеге асатынына тікелей байланысты болмақ. Себебі басты мәселе қабылданған құжаттардың саны емес, оларды орындау механизмдері және жоспарланған жобаларды тиісті түрде қаржыландыру.

Жансия НҰРӘЛИЕВА,
Қоғамдық саясат институты сарапшысы:

АЙМАҚТЫҢ ӘР ТҰРҒЫНЫНА ӘСЕР ЕТЕТІН ШЕШІМДЕР ҚАБЫЛДАНАДЫ

– Өңірлік экологиялық форум кейінгі жылдары Орталық Азиядағы экологиялық қауіпсіздік пен тұрақты даму мәселелерін талқылайтын маңызды халықаралық алаңдардың біріне айналып келеді. Бұл форум аймақтағы мемлекеттердің ортақ табиғи ресурстарды тиімді пайдалану, климаттың өзгеруі салдарын азайту және экологиялық саясатты үйлестіру бағытындағы ынтымақтастығын нығайтуға бағытталған. Орталық Азия елдері үшін, әсіресе, су тапшылығы, шөлейттену, трансшекаралық өзендердің жағдайы секілді мәселелер ұлттық деңгейде шешу азық етеді. Аймақтың әр тұрғынына әсер ететін маңызды мәселелер өңірлік экологиялық дипломатия арқылы шешімін табады. Сол себепті де осындай институционалды деңгейге көтерілген жиындардың саяси және практикалық маңызы артып отыр.

Диалог алаңын өткізу бастамасын Президент Қ.Тоқаев 2023 жылғы қыркүйекте Біріккен Ұлттар Ұйымының (БҰҰ) Бас Ассамблеясының 78-сессиясында ұсынған. БҰҰ – саммиттің стратегиялық әріптесі. Қазақстан тарапынан көтеріліп, оны халықаралық экологиялық дипломатияның бір бөлігі ретінде дамыту ұсынылды. Бұл идеяны халықаралық мінберлерде Қасым-Жомарт Тоқаев бірнеше рет атап өтіп, Орталық Азияны экологиялық ынтымақтастықтың үлгі тұтарлық өңіріне айналдыру жакеттігін айтты. Қазақстанның бұл бастамасы көршілес мемлекеттер тарапынан қолдау тауып, форум аясында экологиялық проблемаларды бірлесіп шешу ғана емес, жасыл технологияларды енгізу, көміртегі бейтараптығына көшу және табиғи ресурстарды сақтау жөніндегі ортақ тәсілдер де талқыланды.

Өңірлік экологиялық саммиттің қалыптасуына халықаралық ұйымдар да елеулі үлес қосып отыр. Атап айтқанда, БҰҰ-ның 16 агенттігі, Дүниежүзілік банк, Азия даму банкі, Еуропадағы қауіпсіздік және ынтымақтастық ұйымы секілді құрылымдар форумның сараптамалық және институционалдық мазмұнын күшейтуге қатысады. Бұл ұйымдар өңір елдеріне экологиялық жобаларды қаржыландыру, ғылыми зерттеулер жүргізу, жаңа технологиялар енгізу және халықаралық тәжірибені бейімдеу бағытында қолдау көрсетеді. БҰҰ құрылымдарының қатысуы форумның беделін арттырып қана қоймай, көтерілген мәселелердің жаһандық күн тәртібімен сабақтас екенін көрсетеді. Саммит БҰҰ-ның 7 тұрақты мақсатын жүзеге асыруды көздейді. Оның ішінде таза су және санитария, тұрақты қалалар мен елді мекендер, климат өзгеруімен күрес, теңіз және құрлық экожүйелерін сақтау сияқты БҰҰ аясындағы тұрақты мақсаттар қамтылған.

«КІТАП ОҚИТЫН ҰЛТ»

ЖОБАСЫНЫҢ ЖЕҢІМПАЗДАРЫ МАРАПАТТАЛДЫ

«АМАНАТ» ПАРТИЯСЫНДА ҰЛТТЫҚ КІТАП КҮНІНЕ ОРАЙ «КІТАП ОҚИТЫН ҰЛТ» ЖОБАСЫНЫҢ ЖЕҢІМПАЗДАРЫ МАРАПАТТАЛДЫ. ҮШ Өңірде – ШЫМКЕНТ ҚАЛАСЫНДА, ҚАРАҒАНДЫ ЖӘНЕ ҚОСТАНАЙ ОБЛЫСТАРЫНДА ПИЛОТТЫҚ ЖОБА АЯСЫНДА 8 АЙДА ЖАЛПЫ САНЫ ШАМАМЕН 2 МЛН КІТАП ОҚЫҒАН 190 МЫҢҒА ЖУЫҚ АДАМ ҚАМТЫЛДЫ. ІС-ШАРАҒА МӘЖІЛІС СПИКЕРІ, «АМАНАТ» ПАРТИЯСЫНЫҢ ТӨРАҒАСЫ ЕРЛАН ҚОШАНОВ, СОНДАЙ-АҚ ТАНЫМАЛ ЖАЗУШЫЛАР, ҚОҒАМ ҚАЙРАТКЕРЛЕРІ, ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЗИЯЛЫ ҚАУЫМ ӨКІЛДЕРІ ЖӘНЕ ЖОБА ЖЕҢІМПАЗДАРЫ ҚАТЫСТЫ.

Іс-шараны аша отырып, Ерлан Қошанов «Кітап оқитын ұлт» жобасы Мемлекет басшысының қоғамда кітап оқу идеясын ілгерілету жөніндегі бастамасын жүйелі жүзеге асыру жұмысы аясында қолға алынғанын атап өтті. Партияның ауқымды зияткерлік-ағартушылық жобасы тұрғындар арасында тұрақты оқу мәдениетін қалыптастыруға бағытталған жаңа форматты – кітап оқу марафонын енгізді.

– Қазір 23 сәуірді – Ұлттық кітап күнін ел болып атап өтуді ірі дәстүрге айналдырдық. Сонымен қатар бүгін Президент халқымызды Ұлттық кітап күнімен құттықтап, алдағы екі аптада оқуға қоштар, зияткер ұлт қалыптастыру іс-шаралары туралы Жарлыққа қол қоятынын айтты. Кітап оқитын ұлтқа айналуды – мемлекеттің мәдени-рухани өркендеуінің төте жолы. Кітап оқитын ұрпақ тәрбиелеу – елдің интеллектуалдық капиталына салынған ең тиімді инвестиция. «Кітап оқитын ұлт» пилоттық

Әлім ЕАЛЫМ (ФОТО)

жобасы осы мақсатты көздейді. Жобаның басты миссиясы – елімізді әлемдегі ең көп оқитын он елдің қатарына қосу, – деді партия Төрағасы.

Мәжіліс Спикері соңғы уақытта елімізде, әсіресе, шалғай елді мекендерде көп кітапхана жөнделіп, жаңадан ашылғанын атап өтті. Олар үнемі жаңа кітаптармен толықтырылып отырады. Соның нәтижесінде былтыр кітапханаларға барушылар саны 57 миллионға жетіп, бұл 2024 жылмен салыстырғанда 4,1 пайызға артқан. Назар аударарлық жайт, еліміздегі әрбір үшінші оқырман – бала. Астана мен Алматыда тәулік бойы жұмыс істейтін президенттік кітапханалар ашылады. Жыл санап кітап

сатып алушылар қатары да артуда. Онлайн кітап сатылымы 50 пайызға өсті. Сонымен қатар қаламгерлердің шығармашылықпен айналысуына және кітаптарын басып шығаруға жағдай жасалуда. Мәселен, ұлт әдебиетіне еңбегі сіңген қаламгерлерге берілетін «Қазақстанның халық жазушысы» атағы қайтарылып, авторлық қаламақы мәселесі де шешімін тапты.

Сондай-ақ Ерлан Қошанов «АМАНАТ» партиясының әдебиет пен руханият саласын қолдау бағытындағы жүйелі жұмысы мен бастамаларына тоқталды. Атап айтқанда, партияның сайлауалды бағдарламасы аясында 2023-2025 жылдары 150 мәдени нысан салынды және 755 нысан күрделі

жөндеуден өтті. Сонымен қатар партия кітапханашылардың жалақысын көтеру жөніндегі сайлауалды уәдесін орындады. Бұдан бөлек, Мәжілістегі партия фракциясы депутаттарының бастамасымен жаңа Салық кодексінде отандық баспалар қосылған күн салығынан босатылды. Бұл қадам оқырмандар үшін кітаптың қолжетімділігін арттыруға мүмкіндік береді. Партия жыл сайын жас авторлар арасында «Ұлы дала» шығармашылық байқауын өткізіп, үздік журналистерді «АМАНАТ» медиа сыйлығымен» марапаттайды. Бұған қоса, «Кітап-АМАНАТ» жобасы белсенді жүзеге асырылып келеді. Оның аясында ел аумағындағы партия филиалдары жанында 24 кітап

орталығы жұмыс істеп тұр. Осындай іс-шаралар арқылы азаматтар арасында оқу мәдениеті қалыптасып, кітапқа деген құрмет арта түсуде.

«Кітап оқитын ұлт» жобасы 2025 жылы қыркүйекте пилоттық режимде еліміздің үш өңірінде – Қарағанды, Қостанай облыстарында және Шымкент қаласында бастау алды. Байқау 6 бағыт бойынша өткізілді – «Кітап оқитын әулет», «Кітап оқитын мемлекеттік қызметші», «Кітап оқитын университет», «Кітап оқитын колледж», «Кітап оқитын мектеп» және «Кітап оқитын педагог». Сарапшылар әр бағыт бойынша қазақ және орыс тіліндегі 15 кітаптан тұратын тізім әзірледі. Оларды барлық қатысушы оқуға тиіс болды. Кейін осы кітаптар негізінде викториналар, дебаттар, эссе байқаулары және зияткерлік квиздер өткізілді. Тізімге «Қазақстан әдебиетіндегі таңдаулы 100 кітап» жалпыұлттық сауалнамасы аясында іріктелген шығармалар, сондай-ақ әлемдік деңгейде мойындалған бестселлерлер енді.

Іріктеу барысы кезең-кезеңімен өтті. Ең алдымен, оқу орындары мен мемлекеттік органдар деңгейінде, кейін аудандық және қалалық кезеңдерде жалғасып, финалистер облыстық деңгейде бақ сынады. Нәтижесінде, барлық алты номинация бойынша әрбір үш өңірден екі жеңімпаз команда анықталды – біреуі қазақ тілінде, екіншісі орыс тілінде. Байқауда барлығы 462 адам жеңімпаз атанды. Оның 156-сы – бірінші орын иегерлері. Олардың бәріне алғыс хаттар мен бағалы сыйлықтар табысталды. Іс-шара барысында аймақтардағы жоба менеджерлері де назардан тыс қалған жоқ.

Ерлан Қошанов елімізде оқу мәдениетін одан әрі дамытуға бағытталған партияның жүйелі жұмысы жалғасатынын атап өтті. Ол жобаға қатысқан барша азаматқа және серіктестерге бастаманы жүзеге асыруға елеулі үлес қосқандары үшін ризашылығын білдіріп, бұл салада мемлекет пен қоғамның күш-жігерін біріктірудің маңызын атап өтті.

ЖАЙЛЫ ОРТА ҚҰРУ – ОРТАҚ МАҚСАТ

АЛМАТЫ ОБЛЫСЫ ҚОНАЕВ ҚАЛАСЫНДА «АМАНАТ» ПАРТИЯСЫНЫҢ TURGYNDAR AMANATY ЖОБАСЫ АЯСЫНДА «ҮЙДІ БАСҚАРУ: ЖАУАПКЕРШІЛІК, СЕНІМ, НӘТИЖЕ» АТТЫ ФОРУМ ӨТТІ. ЖИЫНДА КӨПҚАБАТТЫ ТҮРҒЫН ҮЙЛЕРДІ БАСҚАРУ, КОММУНАЛДЫҚ ИНФРАҚҰРЫЛЫМДЫ ЖАҢҒЫрту, ҚАУІПСІЗДІК, ТҮРҒЫНДАРМЕН КЕРІ БАЙЛАНЫСТЫ КҮШЕЙТУ ЖӘНЕ МИБ ПЕН ПИК ЖҰМЫСЫНЫҢ ТИІМДІЛІГІН АРТТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ ТАЛҚЫЛАНДЫ.

Форум жұмысына «АМАНАТ» партиясының Хатшысы Ержан Жылқыбаев, Алматы облысының әкімі Марат Сұлтанғазиев, Мәжіліс депутаты, «АМАНАТ» партиясы фракциясының мүшесі Болат Керімбек, облыстық Полиция департаментінің бастығы Мейрам Әбікеев, барлық деңгейдегі мәслихат депутаттары, мемлекеттік және коммуналдық сала өкілдері, сондай-ақ өңірдегі МИБ пен ПИК басшылары қатысты.

Жиында «АМАНАТ» партиясының Хатшысы Ержан Жылқыбаев TURGYNDAR AMANATY жобасы көшпелері турғын үйлерге қатысты қордаланған мәселелердің оң шешімін табуға бағытталғанын айтты. Жоба аясында МИБ және ПИК төрағаларын оқыту, депутаттармен кері байланысты күшейту, әкімдіктермен бірлескен жұмысты жолға қою, аулаларды абаттандыру және «Халық қатысатын бюджет» тетігін кеңінен пайдалану көзделіп отыр. Бұған дейін ел аумағындағы жеті өңірде дәл осы бағыттағы жүйелі жұмыс жүргізілді. Мәселен, төрт айда Астанада ашылған жобалық фронт-офисті 114 өтініш қабылданып, 67 мәселе бойынша кеңес берілді. Енді осындай фронт-офисті Алматы облысында да ашу ұсынылды.

– Бүгінде облыс аумағында екі мыңнан астам көшпелерді тұрғын үй кондоминиум

нысаны ретінде заңдастырылды. Бұл саладағы реформа әрбір қала тұрғынының тұрмысына тікелей әсер етеді. Тариф, абаттандыру, жарықтандыру, лифт, интернет пен қауіпсіздік мәселелері – тұрғындар үшін ерекше маңызға ие. Сондықтан көшпелерді тұрғын үйлерге қатысты өзекті мәселелерді жүйелі түрде шешу үшін партия бастамасымен TURGYNDAR AMANATY жобасы іске қосылды. Біздің ортақ мақсатымыз – Алматы облысының әрбір тұрғыны үшін қауіпсіз, қолайлы әрі сапалы өмір сүру ортасын қалыптастыру. Осы мақсатта мүлік иелері бірлестіктері мен пәтер иелері кооперативтері төрағаларымен бірлескен жұмыстың басым бағыттары айқындалуда, – деді Ержан Жылқыбаев.

Өз кезегінде, Алматы облысының әкімі Марат Сұлтанғазиев тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы саласы азаматтардың тұрмысымен қатар, әлеуметтік көңіл-күйге де тікелей әсер ететін атап өтті. Оның айтуынша, басты міндеттердің бірі – көпқабатты тұрғын үйлерді басқару ісіндегі ашықтықты күшейту, тұрғындардың сенімін арттыру және жаңа басқару мәдениетін қалыптастыру.

– Тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы – стратегиялық маңызы бар сала. Бүгінгі форумның атауы айтып тұрғандай, біздің

жұмысымыз «Жауапкершілік, сенім және нәтиже» атты үш негізгі ұстанымға негізделуге тиіс. Соңғы уақытта пайдалануға берілген 342 жаңа тұрғын үй кешені бізден мүлде жаңа тәсілдер мен заманауи басқару мәдениетін талап етеді. МИБ пен ПИК жұмысы тұрғындар үшін барынша ашық болуы керек. Қаржының қайда және қалай жұмсалып жатқаны түсінікті болса ғана сенім қалыптасады. Үй басқару – жай шаруашылық емес, бұл – кәсіби менеджмент, – деді Марат Сұлтанғазиев.

Бұл ретте, Іле ауданы Өтеген батыр ауылында орналасқан «Спорт» пәтер иелері кооперативінің төрағасы Зарина Абибова көпқабатты тұрғын үйлерді басқару саласындағы қордаланған мәселелерді көтерді.

– Бүгінде ескі тұрғын үй қорындағы инженерлік желілердің тозуы, апаттық және жер қазу жұмыстарына қажетті арнайы техниканың жетіспеуі, тұрғындардың коммуналдық берешегі, қарызы бар пәтерлерді сату-сатып алу кезіндегі құқықтық түйткілдер және жатақханаларды АЛСЕКО есеп жүйесіне қосу мәселесі өзекті болып отыр. Сондықтан инженерлік желілерді кезең-кезеңімен жаңғырту, қызмет ұсынушы ұйымдарға әкімдік тарапынан қолдау көрсетуді күшейту, нотариустарға ортақ тәртіп енгізу, облыстық деңгейде басқарушы және қызмет көрсетуші ұйымдардың қауымдастығын құру, сондай-ақ тұрғындардың төлем тәртібі мен құқықтық сауатын арттыру маңызды. TURGYNDAR AMANATY жобасы осындай мәселелерді ашық талқылап, оларды жүйелі түрде шешуге жол ашатын маңызды бастама, – деді Зарина Абибова.

Сонымен қатар форум барысында «Әсем Қапшағай» кооперативінің төрайымы Надежда Алфорова бірнеше ай бұрын ұйтқыған жел кезінде Қонаев қаласындағы көпқабатты тұрғын үйлерге зиян келгенін айтты. Екпіні секундына 27 метрге дейін жеткен дауылдан кейін қалада 30-ға жуық үйдің шатыры зақымдалып, 40 шақырымнан астам электр желісі бүлінді. Осындай жағдайда «Жастар Рухы» жастар қанатының 20-дан астам белсендісі тазалық жүргізу және қалпына келтіру жұмысына белсенді атсалысып, шатыр қалдықтарын жинауға, аулаларды ретке келтіруге және құлаған ағаштарды тазартуға көмектесті. Надежда Алфорова сын сағатта жастар қанаты тұрғындарға нақты қолдау көрсеткенін айтып, ризашылығын білдірді.

Форум жұмысы мобильді қоғамдық қабылдау алаңында жалғасын тапты. Бұл алаңда 200-ге жуық тұрғын өздері толғандырған мәселелерді тікелей жауапты мамандарға жеткізді. Қабылдауға тұрғын үй-коммуналдық шаруашылығы, полиция, санитариялық-эпидемиологиялық қызмет, салық органдары, «Алатау Жарық Компаниясы» өкілдері, сондай-ақ заңгерлер, адвокаттар мен прокуратура қызметкерлері қатысты. Қабылдау барысында көпқабатты тұрғын үйлерді басқару, коммуналдық төлемдер, қауіпсіздік, абаттандыру және құқықтық мәселелер бойынша тұрғындарға түсіндіру жұмысы жүргізіліп, түйткілдерді шешу жолдары талқыланды.

4 ОТБАСЫНА – 4 БАСПАНА

АТЫРАУ ОБЛЫСТЫҚ МӘСЛИХАТЫНЫҢ ДЕПУТАТЫ, «АМАНАТ» ПАРТИЯСЫ ФРАКЦИЯСЫНЫҢ ЖЕТЕКШІСІ НҮРЛЫБЕК ДАРАЛИЕВТІҢ БАСТАМАСЫМЕН ӘЛЕУМЕТТІК ЖАҒДАЙҒЫ ОСАЛ ТОПТАҒЫ 4 ОТБАСЫНА ЖАҢА БАСПАНА ТАБЫСТАЛДЫ. БҮЛ ҮЙЛЕР АТЫРАУ ҚАЛАСЫ ҚАЙЫРШАҚТЫ АУЫЛДЫҚ ОКРУГІНЕ ҚАРАСТЫ КӨКТЕМ БЫҚШАМАУДАНЫНДА ОРНАЛАСҚАН.

Халық қалаулысы азаматтарды алаңдатқан маңызды мәселеге бейжай қарамай, тұрғындарды толғандырған түйткілді мәселенің түйінін тарқату ісіне аянбай атсалысты. Осылайша, жаңа қонысқа не болған жандардың бірі – көпбалалы ана Алмагүл Тастанбекова. Ол көп жылдан бері тұрғын үй кезегінде тұрған еді.

– Мен – жалғызбасты анамын, 6 балам бар. Үлкенім – 20 жаста, екінші балам – студент. 2013 жылдан бері тұрғын үй кезегінде тұрдым. 13 жыл пәтер жалдап келдім. Өзім аспаздың көмекшісі болып жұмыс істеймін. Биыл наурыз айында Нұрлыбек Даралиев шаңырағымызға келіп, жағдайымызбен танысты. Тиісті көмек көрсетілетінін айтты. Шынымды айтсам, алғашында сенбедім. Ал бүгін балаларыммен бірге жаңа үйдің кілтін алып тұрмын. Қуанышымда шек жоқ, – деді ол.

Халық қалаулысы Нұрлыбек Даралиев тұрғындарды баспанамен қамту мәселесін алғаш рет пандемия кезінде ойға алыпты.

– Пандемия кезінде көп адам өмірден өтті. Сол тұста үлкендердің «балаларымның, немерелерімнің баспанасы болса екен» деген тілегін жиі еститінбіз. Осы аманатты орындау үшін игі істі қолға алдық. Көсіпкер достарыммен, сыныптас-тарыммен бірігіп, азаматтарға пайдалы істі бастадық. Басты мақсат – қоғамда жанашырлық пен жауапкершілік мәдениетін қалыптастыру. Қайырымдылық – бір реттік әрекет емес, ол – саналы таңдау, өмір салты, – деді депутат.

Берілген екі бөлмелі үйлердің әрқайсысы – 60 шаршы метр. Оған газ, су және электр жүйелері жүргізілді. «АМАНАТ» партиясы алдағы уақытта да тұрғындардың тұрмысын жақсарту бағытындағы жүйелі жұмысын жалғастыра береді.

Бетті дайындаған Д.УӘЛИБЕК

ҰЛТЫН СҮЙГЕН ҰЛЫ ЖҮРЕК

Қазақстанның Еңбек Ері, Халық жазушысы, даңқты ақын Мұхтар Шаханов дүниеден озды. Аты әлемге тарап, алысты шар-лаған перзентімен Алматы жұртшылығы қимай қоштасып, өз өсиеті бойынша туған жеріне – Отырар өлкесіне жерленді.

Ақындығы мен азаматтығы бөлінбеген,қажет кезінде шындық үшін шырылдап, жанын салған, қара басының қамы үшін бүтеектемеген, ешқашан өз биігінен аласармаған ерен тұлғасын елі елжірей сүйді.

«Танакөзін», «Дәуір дастандарын», «Құз басындағы аңшының зарын» оқымаған әдебиетсүйер қауым жоқтың қасы. «Жазгер жады космоформуласы» немесе «Шыңғысханның пенделік құпиясы», «Өркениеттің адасуы», «Компьютер басты жарты адамдар» секілді әлеуметтік-философиялық шығармалары заман жайлы ірі толғаныстарға арқау болды.

Наурыздың оралуы, Арал қасіреті, Желтоқсан шындығы, Мемлекеттік тіл мәртебесі десе, тіл ұшына ең алдымен Мұхтар Шаханов есімі оралады. Күрескерлік рухы көпке үлгі болған қоғам қайраткерінің аңызға толы өмірі туралы әлі талай айтылады. Ел ертеңі үшін аянбай еңбек етудің символына айналар есімнің иесі болып ғұмыр кешудің қуанышы мен азабын бірдей татқан тарланбоз жайлы мадаққа толы мәңгілік жыр-дастан басталған шақтың бәріміз күзгеріміз.

Қош, ұлтын сүйген ұлы жүрек!

РЕДАКЦИЯДАН

ҚОШ БОЛ, АРДАҚТЫ АҒА!

Ұлт тарихында ерекше із қалдырған санаулы ғана пассионар тұлғалар болады. Көрнекті қоғам, мемлекет қайраткері, аса дарынды ақын Мұхтар Шаханов сон-дай таңдаулылардың сойынан еді.

Сонау Кеңес Одағының шовинистік саясаты қай-нап тұрған алмағайып заманның өзінде Мәскеудегі одақтық парламенттің трибунасынан, 1986 жылы ұлт намысын тү етіп, Алматыдағы Л.Брежнев алаңына ақырып теңдік сұрап шығып, кейін метрополияның қатаң репрессиясына ұшыраған қазақ жастарының

ерлігін бүкіл дүниеге паш еткен жалғыз қазақ осы ағамыз еді. Ал оның алдында ұмытылып кеткен ұлық мерекеміз аз-Наурызды қайта тірілтіп, қасиетті Ана тілімізге мемлекеттік мәртебе алып берген де осы бір жайсаң жан болатын.

Басқасын былай қойғанда осы үш ұлы ерлігімен-ақ Мұхтар Шаханов өзінің ардақты есімін Қазақ тари-хына жазып кетті деп сеніммен айта аламыз.

Ал қазақ поэзиясында ол баллада жанрына жаңа поэтикалық өрнектер мен биік мазмұн қосып, осы

жанрдың дүниежүзілік классикасының деңгейіне дейін көтеріп кетті.

Қош бол, ардақты аға!

Сені туған халқың ешқашан ұмытпайды.

Топырағың торқа болсын, ендігі бақидағы мәңгілік өмірінде рухың жұмақтың төрінде шалқығай!

Серік АСЫЛБЕКҰЛЫ,

жазушы,

Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері

ШАХАНОВТЫҢ ШЫНАЙЫ БАҒАСЫН БЕРУ – БОЛАШАҚТЫҢ ІСІ

Мұхтар Шаханов өз есімін даңққа бөлеген тұлға. Ақын өлендерімен бірнеше буын өкілдері тәрбиеленді.

Жалпы, қай кезде де үлкен поэзияға назар аударушылар кем болған. Өлең оқитындар қатары да сирек. Солай бола тұра, Шаханов өлендері оқымасыңа қоймайды және жатқа айтылатын өнер туындысы болды.

Шаханов 16 жасынан бастап поэзия әлеміне еркін кірген айтулы талант иесі. Содан бергі уақытта оның шығармашылығы халық назарынан тыс қалған емес.

Жалпы, Мұхаң армансыз адам. Себебі ақынның бақыты – шығармаларының ел аузында жатқа айтылуы. Ал Мұхаң болса, сол арманға жеткен адам.

Оның өлендерінің, әндерінің осы уақытқа дейін орындалып жататыны – ақын шығармашылығының халқынан өз бағасын алғанының дәлелі сияқты. Солай бола тұра, Мұханның өзі «Менің шығармашылығымды өз еліме қарағанда өзге елдердің халқы көбірек бағалайды, құрметтейді» дейтін. Шындығына келгенде, ақын шығармалары қанша жерден жатқа оқылса да, сыншылар тарапынан өз деңгейінде шынайы бағасын ала қойған жоқ. Оның туындыларының тереңіне бойлаған сыншылар көп көзге түспейді. Сондықтан Мұханның әлгі сөзін жоққа шығару қиын.

Ақынның өзі «Мен бірнеше романға жүк болатын философиялық ойларды бір шумак өлеңге сыйдырып жіберемін» дейтін. Оның поэзиясындағы тереңдікті әлем таныған, әлемнің айтулы тұлғалары тасмаған. Солай бола тұра, біздің әдебиет-танушылар Шахановқа осы тұрғыда баға берген емес. Ақынның әлгіндей терең ойларына бойлаған әдебиетші қауым кемде-кем.

Мәселен, біз «Өркениеттің адасуы» атты өлеңмен жазылған романын, «Жазгер жады космоформуласы» немесе «Шыңғысханның пенделік құпиясы» атты шығармасын оның дақпырты арқылы ғана танимыз. Әйтпесе, бұл екі туынды ЮНЕСКО-да екі рет талқыланған, әлемнің 40-шақты тіліне аударылған ғажап туындылар. Германияның 12 қаласында осы шығармаларға байланысты Мұхаңмен кездесулер, конференциялар өткен. Солай бола тұра, бұл туындылар қазақ оқырмандарына беймағлұм болып қалды. Біз тек Шыңғыс хан төңірегіндегі әңгімелерге ғана араласамыз. Оның өзінде Шаханов жазған шығарма деңгейінде емес, өз таным-түсінігіміз деңгейінде айтысып, дау-дамайға ұластырып жібереміз. Ал ондағы ойлар жеңіл түсініктен мүлде алшақ жатыр.

Сондай-ақ «Өркениеттің адасуы» шығармасында бүкіл әлем сол өркениетке қарата көшін түзеп, соған ұмтылып жатқан кезде ол өркениеттің басқа бағытқа бұрылып кеткенін айту – Мұханның ерекше бір ойлау жүйесінің көрінісі еді ғой! Біз Шахановты осы тұрғыдан бағалай алдық па? Жоқ!

Мәселен, «Компьютербасты жарты адамдар» атты шығармасы өркениеттің бүтінгі жетістігін меңгерген халықтың табиғи қасиетін жойып алу қаупіне ұрынғаны жайлы жазылған. Бұл, былай қарағанда, ақылға сыймайтын нәрсе секілді. Себебі бүтінгі таным, бүтінгі жетістік – компьютерлік жетістік адамның ойлау жүйесінің шыңы. Адамзат соған жетуге ғасырлар бойы ұмтылды, бірақ жетістікке қол жеткен соң оны жақсылықпен бірге жамандыққа пайдалану етек алып бара жатыр. Сондықтан Мұхан шектен тыс әуестенушілікті қабыл алмайды. Себебі адамның болмысынан айнауы, жат таным-түсініктер бел алып, соның әсерінен адамзат табиғи қалпынан ауытқып бара жатқанын сезеді. Технологиялық сананы қабылдаған, соның жетістігінің шыңына көтерілген және соны мақтан тұтатын жапондардың өзі Мұхңа еріксіз қол соққан және өздері қазақ ақынымен кездесу өткізгенге дейін оның ойларын талқылап, ақынның ойы жүйріктігіне тәңгі болған. Бұл да қазақ ақынына берілген әлем елдерінің бағасы. Ал біз Мұхңа бұл қырынан келген емеспіз.

Жасыратыны жоқ, бір кезде Шаханов шығармалары жастардың көңілінен шығып, солардың ортасында кең танымалдылыққа ие болғанын көрген әдебиеті-

де өз заманының ең танымал ақындарының бірі болды. Өзіне жұртшылықтың табынғанын көзімен көріп кетті.

Музыкалық нотаны білмесе де Құдай берген табиғи талантының арқасында 46 ән шығарды. Сондай-ақ атақты композитор Шәмші Қалдаяқовтың Мұхаң сөзіне жазылған 19 әні бүкіл халықтың жан сарайына өшпес-тей болып жазылып қалды.

Қоғам қайраткері ретінде Ана тіліміздің Мемлекет-тік мәртебе алуына, Арал теңізін қорғауға, Желтоқсан көтерілісінің шындығын ашуға, Қазақ жерінің шетел-діктерге жалға берілуіне және сатылмауына, «Қазақ-стандық ұлт» болмауға сіңірген еңбегі зор.

Мұхтар аға өзінен бес жас үлкен ағасы, өмірден небәрі 30 жасында ерте озған әйгілі ақын Төлеген Айбергеновтің шапағатын көп көрді. Айбергенов Мұхтардың алғашқы кітабын шығару жөнінде Құдыр Мырзалиевке арнайы хат жазып, Жұмабек Ташеневке кіріп, Шымкент шаһарынан үй алуына жәрдемдескен. Ал оның «Сағыныш» атты атақ-ты цикл өлендері інісі Мұхтар Шахановқа арналды.

Мұханның анасы Ұмысн апамыздың: «Менің үш ұлым бар. Үлкені – Шәмші Қалдаяқов, ортаншысы – Төлеген Айбергенов, кішісі – Мұхтар», – деген сөзін өз аузынан естідім.

Мен Төлеген Айбергеновтің екінші қызы Махаббат-пен тағдыр қосқандықтан, Мұхаң мені «КБ» дейтін. Онысы күйеу бала дегені.

Мұханның Түркі әлеміндегі атақ-даңқын 2007 жылы Түркияның Елазығ шаһарында Шыңғыс

«МҰХТАР ШАХАНОВ» – ҰЛТТЫҚ БІРЕГЕЙЛІК ИДЕНТИФИКАТОРЫ

Мұхтар аға дүниеден озғаннан бері бүкіл қазақ халқы аза тұтып отыр. 19 сәуір бәріміз үшін қаралы күн. Олай демесеке шара бар ма?!

Халқымыздың бүтінгі қазақ санасында Мұхтар аға-ның есімімен байланысты таным бірліктері (концеп-тілер) өте көп екен. Тіл мен танымның байланысын зерттейтін когнитивті лингвистика, адамның танымын зерттейтін когнитология ғылым салаларында концепт деп адам санасында қалыптасқан ақиқат дүние туралы таным жүйесінің ең кішкентай бірлігін айтады. «Мұхтар Шаханов» деген кезде жүрегі қазақтың деп соққан әрбір жанның санасында мынандай концептілер өз-өзінен оянады екен. Ең алдымен, «Ақын» концептісі тіріледі. «Шаханов» ақын деген кезде әке-шешелеріміздің, тіпті өзіміздің де, кейінгі жастардың да той-думанда, заман-дастар бас қосқан жиындарда, студенттік шақтың дү-бірлі кездесулерінде дүйім жұрт боп шырқалатын, хор болып (назар салыңыз хор – ұжым болып) айтылатын әндері еске түседі. Бұдан әрі «Ән» концептісі ойға ора-лады. Мұхтар ағамыздың сөзіне Шәмші ағамыздың ән жазуы бекер емес. Халық жадынан ойып тұрып орын алған «Ән» концептісі «Мұхтар Шаханов» деген концеп-тімен тікелей байланышты.

Келесі бір ойға келетіні – «Композитор» концептісі. Мұхтар ағаның сөзін де, музыкасын да өзі жазған әндері – «Туған күн кешінде», «Жұбайлар жыры», «Махаббат елі», т.б. – ғашықтық, махаббат, саф-таза адамдық сезім-нің символы.

Бұл әндер халық жүрегінен орын алған әндер деп айта салу жеткіліксіз. Олар әр қазақтың жүрегіндегі қан тамырына, тініне, тіпті қанына дейін сіңіп кеткен. Бұл феноменнің мәні сөзі мен музыкасында ғана емес, мындаған ғасырлық тарихы бар, қазіргі кезде мил-лиондаған саны бар қазақ деп тілдік-мәдени этно-қауымдастықтың өмір сүрген барлық уақыт кеңістігіне ортақ интенциялардан (ішкі ойдан) құралғанында жатыр. Шаханов поэзиясының да құдіреті осында деп ойлаймын.

«Мұхтар Шаханов» дегенде қазақ санасында ояна-тын концептілер сан алуан. Бұлар тұтас бір жүйемен бірге тітіркенеді. «Мұхтар Шаханов» деген кезде «түркі дүниесі», «түркі әлемі», «қырғыз-бауыр», «Шыңғыс Айт-матов», «қазақ тілі», «мемлекеттік тіл», «қазақстандық емес, қазақ ұлты», «көпұлтты емес, моноұлтты ел», «тәуелсіздік», «азаттық», «желтоқсан», «желтоқсаншы-ларды ақтау», «Арал теңізін қайтару», «Наурызды жаң-ғырту», «Наурызды қайтару», «Жалын» журналы, «отан-сүйгіштік», «елжандылық», т.б. таным бірліктері бүрқ етіп көкіректе рухты оятады. Егер Мұхтар Шахановтың қазақ танымындағы көрінісін арнайы зерттейтін болса, бұлардың саны еселене түсетініне күмән жоқ.

Мұхтар аға – мен үшін өзі өмір сүрген дәуірде де, өзіне дейін өмір сүрген қазақ деп аталатын ұлттың тарихи кезеңдерінде де кұнды болған барлық асыл рухани дүниеліктердің жоқтаушысы іспетті. Демек, ағаның есімі болашақта да мәңгі болмақ, себебі «Мұхтар Шаханов» және «Қазақ» деген концепті бір-біріне сіңі-сіп, бір-бірімен өріліп, адамның тұтас бір тініндей болып кеткен ұғымдар.

Мұхтар ағаны жоқтап аза тұтып жүрмін. 24 сағат-тық тәуліктің 8 сағаты ұйқымен кетсе, қалған 16 саға-тымның барлығында да радиодан, теледидардан, лингвист болғандықтан, жұмыс істеп отырған қазақ мәтіндерінің өн-бойынан, қазақ сөзі мен үні шыққан барлық ортадан «Мұхтар Шаханов» концептісіне бай-ланған таным бірліктері санамды үзбей серек ұстай-тынын аңғардым.

Кез келген ұлттың басын біріктіретін, оны тұтас-тыратын таным бірліктерін ғылымда бірегейлендіруші (идентификатор) деп атайды. Әдетте, осы бірегейлен-дірушілер ұлтқа ортақ ұғым, түсінік, категориялар, бағалы құндылықтар, қандай да бір бейзат не мате-риалдық мәдениет нысаны, жеке тұлғалар есімі, мұрасы, т.б. атауы түрінде тілде көрініс табады. Бұлардың бар-лығы жүйелі түрде тіл арқылы ұлттың санасында ор-нығып, тіл арқылы өзінің бірегейлендіруші қызметіне ие болады, әрі солай қызметін атқарады. Осы ұғым-түсі-ніктердің барығын тұтастырасақ, «Мұхтар Шаханов» деген концептінің өзі қазақ ұлтының бірегейлен-дірушісіне (идентификатор) айналғаны байқалады. Себебі – қазақ десе, Мұхтар Шаханов, Шаханов десе қазақ еске түсетіні анық.

Сөз соңында айтарым, қазақ тілін, қазақ поэзиясын, қазақ публицистикасы мен драматургиясын, қазақ фи-лософиялық прозасын, стилистикасын, саяси шаршы-топ сөзін өзінің жеке биік талғампаздығымен, Алладан дарыған ұлы шеберлігімен, мұқалмас рухымен жаңа шыңға шығара алған Мұхтар аға Шахановтай тұлғаның болғаны үшін, қазаққа сондай перзент бергені үшін Жаратушыға шүкірлік айтамын. Жаныңыз жәннаттан болсын, Асыл аға!

Анар ФАЗЫЛЖАН
А.Байтұрсынұлы атындағы
Тіл білімі институтының бас директоры

ЗАМАН ТУДЫРҒАН ТҮЛҒА ЕДІ

Мұхтар ағамыздан, заманымыздың заңғар ақыны-нан айырылдык. Біртүар тұлға еді. Ел еңіреп, халық күңіреніп кетті.

Мұхтар бар саналы ғұмырын ұлтының муңын мұң-дап, жоғын жоқтауға арнады. Алғашқы «Сырдария» атты өлеңі 16-дан 17-ге қараған шағында, ал «Бақыт» атты тұңғыш кітабы 20-дан асқан кезінде жарық көрді. Оның «Танакөз» поэмасы айрықша резонанс тудырды. «Сенім патшалығы» поэтикалық драмасы Жастар теат-рында аншлаптен өтті. Оның қазақ аңыздарына құрыл-ған сюжетті балладалары мен поэмалары оқырман жүрегін жаулап алды. Біздің студент кезімізде жастар Мұхтар ағаның жырларын жатқа оқитын. Ол қай кезде

Айтматовқа арналған Бүкіл Түркі дүниесі ақындары-ның фестивалінде өз көзіммен көріп, күзгер болдым. Ол сол кездің өзінде әлемнің 68 тіліне шығармала-рым аударылған дейтін. Одан бері 19 жыл өтті. Әлем-ге танымал Расул Ғамзатов, Мұстай Кәрім, Евгений Евтушенко, Давид Кугульдинов, Қайсын Құлиев, Шыңғыс Айтматов сияқты ақын-жазушылармен құ-шағы айқасқан дос болды.

Мұхтар Шаханов өз өлендерімен өзіне мәңгі өшпес ескерткіш қойып кеткен, қазақ поэзиясын дүниеге таныстырған санаулы Тұлғамыздың бірі еді. Өзі туып-өскен Отырар топырағынан жаны жай тапты. Жатқан жері жәннаттың төрі болсын!

Бауыржан ЖАҚЫП,
ақын

● ҚАЗІРГІ ҚАЗАҚ ӘДЕБИЕТІНДЕГІ ОРТА БУЫН ӨКІЛДЕРІНІҢ БІРІ, ЖАЗУШЫ, СЫНШЫ, АУДАРМАШЫ СЕРІК НҰҒЫМАНДЫ АЙТАРЫ БАР АЗ ҚАЛАМҒЕРДІҢ БІРІ ДЕСЕК, ҚАТЕЛЕСПЕЙМІЗ. КЕЙІНГІ ЖЫЛДАРЫ ПРОЗАМЫЗДА ӨЗГЕШЕ ТҮЫНДЫЛАРЫМЕН КӨРІНІП ЖҮРГЕН ОЛ ӘДЕБИ АТМОСФЕРАМЫЗДАҒЫ БАР МЕН ЖОҚТЫ БАҒАМДАЙ БІЛЕТІН СЫНШЫЛЫҚ ҚАБІЛЕТІМЕН ДЕ КӨЗГЕ ТҮСІП ЖҮР. ӘЛЕМГЕ БЕЛГІЛІ БІРТАЛАЙ ҚАЛАМҒЕРДІҢ ШЫҒАРМАЛАРЫН ҚАЗАҚШАЛАҒАН. ОН ШАҚТЫ КІТАПТЫҢ АВТОРЫ. БІЗ ЖАЗУШЫМЕН ӨЗ ШЫҒАРМАШЫЛЫҒЫ ЖАЙЫНДА ӘНЖІМЕЛЕСЕ ОТЫРЫП, ОСЫ КҮНДЕ ҚАЗАҚ ӘДЕБИ ҮДЕРІСІНДЕ БОЛЫП ЖАТҚАН ӨЗГЕРІСТЕРДІҢ ДЕ СЫРЫНА ҮНІЛДІК.

– Серік Үсенұлы, қаламгерлердің ішінде әу баста өзге саланың маманы бола тұра кейін жазу өнеріне келгендер аз емес. Біздің қазақ ақын-жазушыларының арасында мамандығы бойынша философы да, геологы да, металлургы да, басқасы да табылады. Сіз де жоғары білімді қаржы-экономика саласы бойынша алған екенсіз. Әдебиетке қалай қадам бастаңыз?

– Балалық шалалықтың салдары болу керек, менің орта мектептегі оқуым ортадан төмен болды. Ол кейін, біздің елдегі жүйемен айтқанда, ҰБТ-ның нәтижесіне әсер етті. Көптен армандап жүрген көңілдегі жоғары оқу орнына түсе алмадым. Бұйырғанын қанағат тұтып, қаржы-қаражаттың оқуын оқыдым. Кейін сол мамандық бойынша жұмысқа тұрдым. Бекер обалы кәне, қалада қалуға мүмкіндік алдым. Артынан аңғардық қой, бұл шіркін тіршілікке өте қолайлы мамандық болып шықты. Айлық жоғары, қосымша беретін тағы біраз сыйлық ақшасы бар дегендей. Талайдың қолы жетпейтін аспандағы жұмыс екен. Шаңырақ көтергенде, көпке созбай баспанасын да берді. Бірақ...

Бірақ солай екен деп, бала күннен басталған көкейкесті арман тұншығып қалған ба?! Көкіректің бір түпкіріңде бұғынып жата бермей, кейде бас көтеріп, қолға еріксіз қалам алдырып тұрды. Басында өлең жазып жүрдім. Ол бір қытай қазақтарында өлеңге деген қызығушылықтың шарықтаған шағы болатын. Өлеңге ғана емес, жалпы сөз өнеріне деген ынта ерекше болды. Соның алдында ғана түрлі саяси айыппен қудаланып, Тарымға айдалып кеткен үлкен ақын-жазушылардың қайта келіп, өздерінің сүйікті істерімен емін-еркін шұғылдана бастаған, жаппай ізденіске бет бұрған онды уақыт болатын. Кешікпей екі елдің (Кеңес-Қытай) ара-қатынасының жақсаруына байланысты шекара ашылып, Қазақстан ақын-жазушыларының шығармалары көптеп келе бастады. М.Мақатаевтың «Қаздар қайтып барады» жыр жинағы жарыққа шыққанда Қытайдағы қазақ поэзиясында үлкен сілкініс болды. Артынша Т.Молдағалиевтің, Қ.Мырзалиевтің топтама өлеңдері жарияланып, сусап тұрған елге су жіберілгендей айтулы оқиға болып жалғасын тапты. Көп өтпей басқа да ақындармен таныстық. Сөйтіп, банктің есеп-қисабымен жағаластырып, шамамыз жеткенше жазып жүрдік. Тағы бір қызық жай, сол тұста мен жасап жатқан Құлжа қаласына жан-жақтан келіп, біраз жас ақындар жиналып қалды. Жүре келе таныстық, Серік Дәуіт, Ыдырыс Әділхан, Сәулет Тоқтыбай, Еркін Нұрбай, Тұрсынжан Пәзілханұлы деген жігіттер қатарынан оза шауып, төске өрледі. Кейін ортамызға Керім, бүгінгі белгілі ақын Кұл-Керім Елемес пен Дәулетбек Байтұрсынұлы келіп қосылып, қатарымыз қалыңдай түсті.

Алайда мен сол кезде өзімді үйірінен адасып қалған жабағы тайдай сезінетінмін. Өйткені орта бөлек қой. Жұмыс ырағы бөтен. Күндіз жаның сүймейтін «қара жұмыспен» айналысып кеп, тек кеш батқан соң ғана ақ қағазға төнуге тура келеді. Шаршаңқы адамда қайдағы шабыт; көш соңында қалған көтерем өгіздей елестетіп жүрдім өзімді көз алдыма. Сөйтіп, екі ортада теңселіп жүріп арада он неше жыл өткен. Бір күні енді бір жағына шықпаса үлкен өкінішке душар болатынымды біліп, шұғыл шешіммен жұмысымды тастап, елге қарай тартып отырдым. Отыздан асқан жасыма қарамай, он екі жылдығы берген соншама көп уақытта үзіп-жұлып жазған екі прозалық кітабымды ғана арқалап келдім.

– Өткен ғасырдың соңында Қытайдан атажұртыңызға оралдыңыз. Соған дейін қазақ елінде жасалған әдебиет пен толық таныс па едіңіз?

– Менің әкем әдебиетке өте жақын адам еді, жас кезінде ептеп жазыпты да. Кейін ауылдағы түрлі қызметке жетіліп, тастап кетіпті. Бірақ жанынан, жүрегінен тастамапты. Көңіл түпкірінде сақтапты. Үйде үнемі бала кезінде оқыған жазушылары туралы айтып отыратын. Абай, Мұхтар Әуезов, Ғабит Мүсірепов, Ғабиден Мұстафин деген есімдерді мен алғаш сол әкеміңіз аузынан естіп, құлағыма құйып өстім. Бауыржан Момышұлы секілді әдебиетке қатысы жоқ саналатын өзге де қаншама атақты адамдарды білдім. Сөйтсем, Бәукең үлкен жазушы екен.

Мен орта мектепті бітіретін жылдары әліңде атаған жазушылардың кітаптары басапдан бірінен соң бірі шығып, кітап дүкендеріне түсе бастады. «Қазақ солдаты», «Ботагөз», «Қарағанды», «Сын мен шығарма», біраз жылдан кейін «Абай өлеңдері», «Абай жолының» төрт томын таласа-тармаса оқыдық. Содан былай оқимын деген кісіге кітап тіпті де көбейе түсті.

Серік НҰҒЫМАН, жазушы, Халықаралық «Алаш» әдеби сыйлығының лауреаты:

ӨЗІҢЕ-ӨЗІҢ СЫНШЫ БОЛМАСАҢ, КҮНІҢ ҚАРАН

Сонымен қатар бұл кезде Қытайдағы саяси ахуалдың жақсаруына ілесіп, баспасөз де қарыштап дами бастаған еді. Үш аймақтан үш әдеби журнал ашылып, өлке орталығы Үрімжіден бұрын шығып тұрған «Шұғыла» журналының жұмысы қайта жанданып, оқырмандармен жаңа бейнеде қауышты. Жерілікті қазақ жазушыларының шығармалары да жаңа деңгейге көтеріліп, сапасы арта түсті. Ендігі назар әлемге аударылып, соның нақты көрінісі ретінде «Көкжиек» деген, шетел әдебиетіне арналған жаңа журнал жарық көрді. Айта кетуіміз керек, ол басылымға бас редактор болып Әзімхан Тішәнұлы ағамыздың келуі «ізденгенге сұраған» дегендей керемет жағдай болды. Ағамыз өте сауатты, терен білімді, қытайшаның да жілігін шағып, майын ішкен ғалым адам болатын. Таңдаулы дүниелерді теріп жүріп толассыз бере бастады. Қытайдағы қазақ әдебиетінің өркендеуіне бұл журнал өлшеусіз үлес қосты десек, еш қателеспейміз.

«Көкжиек» арқылы біз шетел әдебиетімен толық болмаса да, өте жақсы деңгейде танысып отырдық. Бағыт-бағдарын бағамдалдық, аужайын біліп, шама-шарқын шамаладық. Сонда көкейге түйген нәрселер осы күндері де көп септігін тиізіліп кетті.

Қытай әдебиеті деген де бір күрделі әдебиет. Саяси жүйеден, билік тарапынан көп қақпай, тепістер көрген әдебиет. Біз есейген жылдары қатты ізденіс жасап, көшіп түзеп алды. Шетел әдебиетінен үлгі ала жүріп, өз бағыт-бағдарын айқындады. Соның нақты нәтижесі – қазіргі әлемге әйгілі Мо Ян. Әдебиетке арналған Мәміл сыйлығын алып, жер жүзін жалт қаратты. Реті келсе, ол туралы әлі де айтамыз.

Менің білуімше, ұлттық негіз деген қашанда маңызды. Сөз өнері үшін тіпті де солай. Аса берік болып қалыптасқан дәстүрлі қазақ әдебиеті, дәстүрлі қазақ прозасы барша қазақ руханиятының нәр алып тұрар тұнық бастауы. Сол тұмадан армансыз қанып ішкенімізді қай уақытта да мақтан етеміз.

– Жазушылық жолыңызда әлем әдебиетінен болсын, қазақ әдебиетінен болсын – шығармашылығы сізге үлгі болған, сөз өнерінде өз жолыңызды табуға әсер еткен қандай қаламгерлер болды?

– Әлі қалыптасып үлгермеген жас жазушы өсу барысында талай қызық, күрделі жолдардан өтеді. Бұл қиын соқпақта түрлі бұралаңға тап болып, қалияда адасып кетуі де ықтимал. Мұның мысалын әдебиет тарихынан көптеп келтіруге болады. Құзды сол секілді, біздің де соқтықпалы соқпақсыз жермен жүреміз деп кедір-бұдырға тап болып, іркілген, кідірген кезіміз болды. Мұның көбі, сірә, адамның жасына байланысты болуы мүмкін. Қаламы қатпаған жастау кезімізде біраз қаламгердің әсеріқпалына ұшырадық қой. Оралхан болғымыз келді бойымыздағы жастық жалының сөндіре алмай. Шыңғыс Айтматовтың шығармаларымен танысқан соң, Шыңғыс болғымыз келді адамзатқа жаңа идеялар ұсынып. Шетелден Хэмингуэй баурады қаһарман кейіпкерлерінің ерен ерлігі елітіп. Сәл есейіп, ес кірген шақта оқыған Ә.Нұрпейісовтың «Қан мен теріндегі» аса қанық берілетін ұлттық бояумен бет келген соң барып дүниеде балық сасыған қара қазақтан артық ештеңенің жоқ екенін біліп, шорт бұрылып «ауылға» қайттық. Қазір сол қанша тұрткілесең де оянбай, жер түбінде қалып қойған қараша «ауылдың» маңында жүрміз. Түсінген адамға жеті

атасынан бермен өзгермей, әуелгі қалпында жасап келе жатқан «нағыз қазақ» деген сонда екен. Ал оның жан дүние деген ұлы «қазынасын» қазу үшін, әлемге паш ету үшін түрлі амал-айлалар қолданған Әбіш Кекілбек шығармашылығымен танысқан соң, тіпті, басқа жаққа қарағым келмей қалды. Әбекеннің туындылары жаныматым жақын. Соған қоса Ә.Нұрпейісовты, М.Мағаминді, А.Сейдімбекті атауға болады. Асқар Сүлейменов те керемет. Көп қой, қазірше есіме түсіп отырғандары осы. Жалпы, маған психологиялық проза көбірек ұнайды.

– Көптеген прозалық кітабыңыз шықты. Бір қызығы, үлкендерге және балаларға арнап бірдей қалам тербейсіз. Бұл сіздей жазушылық бағыты айқын қаламгерге қиын тимей ме? Қалай дегенде де ересектерге арнап жазу бір бөлек те, балаларға арнап жазу бір бөлек емес пе?

– Рас айтсаңыз, екеуі екі бөлек дүние. Дегенмен ертеден машығы бар адамға жазып кету аса қиын емес. Әрине, классика тудыруды жөні бөлек.

Мен жас кезімде, ағымда әңгіме, балладасы бар, балаларға арнап біраз шығарма жазған болатынымын. Елге келген соң досым Кұл-Керім Елеместің айтуымен «Балдыр-

ТУҒАН СӨЗ ӨНЕРІМІЗДІҢ АУЖАЙЫНА ОСЫ ТҮРҒЫДАН БІР НАЗАР ТАСТАСАҚ, ЖАҒАЛЫҚҚА ДЕГЕН ҰМТЫЛЫС БАСЫМ ҚАЗІР. БІРАҚ ҰЗАҚ ДАЙЫНДЫҚСЫЗ ЖАСАЛҒАН ЖАҒАЛЫҚ – ЖАҒАЛЫҚ БОЛЫП ЖАРЫТПАЙДЫ. ФОРМА ӨЗГЕШЕЛІГІ ДЕҢГЕЙІНДЕ ҒАНА ҚАЛАДЫ. ӘРІНЕ, ТҮТАС ШЫҒАРМАШЫЛЫҚТАҒЫ ФОРМАНЫҢ РӨЛІН ЖОҚҚА ШЫҒАРУҒА БОЛМАЙДЫ. ОЛ БАРЛЫҚ НӘРСЕНІҢ СЫРТТА КӨРІНІС БЕРЕТІН – КӨЗ ЖАУЫН АЛАТЫН ҚАБЫҒЫ.

ған» журналы мен «Ұлан» газетіне бірнеше әңгімемді жарияладым. Ол кейін, сәті түсіп, Кұл-Керім досымның себепкерлігімен «Балдырғанға» жұмысқа тұруыма үлкен негіз болды. Ары қарай балаларға тұрақты түрде жазып кеттім. Ардақты ағамыз Тұманбай жазбауыңа қоймайтын еді. Қатаң қадағалайтын. Соның арқасында бұл күнде «Балдырған» журналының прозалық материалдарын қарайтын білдей редактар, өзіңіз айтпақшы, балаларға арналған үш кітаптың авторымыз. Алда да қарап жатпаспыз деген ойдамын.

– Аудармамен де тұрақты айналысып келесіз. Сіз аударған шығармалардың арасында Нобель сыйлығын алған жазушылар да бар. Олардың шығармаларын жас қаламгерлердің немесе қазақтілді оқырмандар талғамын өсіруге пайдасы тиісін деп аударасыз ба, әлде әлемге танылған әдебиет майталмандарының өзіңізге ұнаған туындыларын қазақша сөйлетуді мақсат етесіз бе?

– Көңілімнің пернесін басқан осы сұрағыңызға берер жауабымды менің шығармашылығымның әр қырына жіті назар салып жүрген ыждағаттылығыңызға рақмет айтудан бастасам деймін. Аударма жасайтынның рас, бірақ өзімді аудармашымын деп айта алмаймын. Өйткені салынып аударма жасаған және аударманың қырсырын терең зерттеген адам емеспін. Тек керек болған кезде ғана өтініштерді орындау үшін белсене араластым. Телтума дүниелерім тым жаман шықпаған болу керек, әлі күнге ешкім сын-ескертіп жасап көрмейті. Ал тәржіма жасаудағы мақсатқа

келсек, әрине, арасында жастар да бар, көптің иілігіне жараса екен деген ниетте болдық. О баста, елге келудің алдында, бір кәдеге жарап қалар деп, ағылшын тілін үйреніп жүрген кезде, «жығылсаң нардан жығыл» дегендей әліме қарамай ылғи биік дүниелермен арпалыстым. Сондағы қолыма тигендердің көбі атақты адамдардың түрлі жиналыстарда сөйлеген сөздері болды. Жай ғана оқып, сыдыртып шықсам, әсері анау айтқандай болмас еді, ал сөзбе сөз теріп шұқшынып аударып шықсаң, жадыңда тас болып қалары сөзсіз. Сол оймен біраз нәрсені аударып тастадым. Сұраныспен емес, өз қалауыммен. Сөйте-сөйте біраз қолжазба жиналып қалыпты. Бірсыпырасы мерзімді баспасөзде жарияланды, қалғанын кейін жазушы Мәлік Отарбаевтың қузауымен жинақтап, үстінен қайта қарап, сол бауырымның демеушілігімен «Жөргем» атты кітап болып жарыққа шығардық.

Ал сол тұста басталып, жұмыссыз жүрген, қол бос кезде аяқтаған атақты ағылшын жазушысы Жейн Остиннің «Тәкаппарлық пен түсінбестік» романын журнал беттерінде болмаса, әлі кітап етіп жарыққа шығарған жоқпын. Көп уақытымды сарп етіп, көз майымды тауысқан дүние еді, қаламақыммен шығаруға мүмкіндік туа ма деп мұрсат күтіп жүрмін.

Әлемге әйгілі қытай жазушысы Мо Янның тырнақалды романы «Қы-

зыл гаулиңды» осында бір баспаның ұсынысымен тәржімалап бердім. Басылып шықты. Электрон нұсқасы «Әдебиет порталы» сайтында тұр. Оқимын деген адамға толығымен қолжетімді.

– Сіз тек шығарма жазумен ғана емес, әдеби туындыларды талқылауда да жиі бой көрсетесіз. Мәселен, бұрын «Кітапхана», кейін «Үркер» деген атпен беріліп жүрген, әдеби шығармаларды талдауға арналған бағдарламаға қатысып, көптеген белгілі ақын-жазушының шығармашылығы туралы салмақты ойлар айтып жүрсіз, яғни, сыншылық қабілетіңіз де көпке белгілі. Айтыңызшы, бізде қазір сын қай деңгейде? Шығарманың жетістігі көп айтылып, кемшілігіне келгенде сылап-сипап кетуге әдеттеніп кеткен жоқпыз ба?

– Иә. «Кітапхана» мен «Үркерде» біраз кітапты талқылауға қатыстым. Барлығы сүйіп оқыған, жанымға жағатын шығармалар. Ә Нұрпейісовтың «Соңғы парыз», Тұрсынжан Шапайдың «Қазақтың жаны» кітабы, шетел әдебиетінен И.Буниннің «Арсеневтің өмірі» романы және А.Камюдің «Оба» романы қатарлы кітаптар... Оқығанымды біліп, жүргізуші Жүсіпбек Қорғасбек ағамыз өзі шақырды.

Ал сынға келсек, сын жоқ деп ауызды

әдебиеттен танымы таяз сұрақ қоюшы журналистерге барлығы жарап жатыр, алды да көпке іркіліссіз ұсына береді.

Сосын қайтеді? Қалың додаға жазушылардың өзі араласады қиқулап. Көсілте жазады. Қаламды біліп тұрып сілтесе тағы жақсы, елдің бәрі үлкен ойлар айтып, кесек пайымдар ұсынатын Кекілбайдың Әбіші емес, екі ауыз көтерме сөз айтайын дейді де, мерейлі жас тұсында жазылған мақала болуы да мүмкін, аттың басын еркін жібереді. Содан барып жаңа сіз айтқан мадақ, мақтаулар көбейеді. Сын, ескертпелер азаяды. Ол әдебиеттің мерейін өсіргеннен гөрі, оқырмандардың онсыз да күпті көңілін айннытып, жерітіп тынады. Қалаңыз, қаламыз, біздің бүтінгі жағдайымыз осы. Дегенмен шын ниетпен кірісіп, дұрыс сараптап жазылған жақсы мақалалар да кездесіп қалады арасында анда-санда. Соны қанағат тұтып, көңілдің жыртығын сонымен септеп, ары қарай да өмір сүріп жатқан жай бар...

Бір сөзбен айтқанда, бүгінгі таңда өзіңе-өзің мықты болмасаң, өзіңе-өзің сарапшы, сыншы болмасаң, күнің қаран.

– Әдеби ортада жүрген қаламгерсіз. Үлкендермен де, жастармен де бірдей араласасыз. Демек, бүгінгі әдебиеттің тыныс-тіршілігінен толық хабардарсыз. Қазіргі қазақ әдебиетінің жетістігі мен олқылығы жөнінде не айтар едіңіз: бізде қандай бағыттарда ілгерілеушілік бар, не жетіспей жатыр?

– Қиын сұрақ екен. Бірақ ортаға түскен екен, ауырдың астына түсіп, жалтарып кету де жарамас. Шамам келгенше жауап беріп көрейін.

Қателесетін болуым да мүмкін, мазмұндық жатқан алғанда мен үшін әдебиет әлі де ұлттың жоқшысы, ұлттың тәрбиешісі, оның рухани өсуінің бірден-бір кепілі. Отаршылдықтың озбырлығын көп көрген, езгінің терең зардабынан еркін арылып, есін әлі толық жия алмай жатқан біздей ұлт үшін бұл тым ұзаққа дейін қалай болып қалады да. Мен жаңалыққа қарсы емеспін. Жасырмай-ақ қояйын, өзімді жаңашыл қаламгерлердің бірімін деп есептеймін.

Туған сөз өнеріміздің аужайына осы тұрғыдан бір назар тастасақ, жаңалыққа деген ұмтылыс басым қазір. Бірақ ұзақ дайындықсыз жасалған жаңалық – жаңалық болып жарытпайды. Форма өзгешелігі деңгейінде ғана қалады. Әрине, тұтас шығармашылықтағы форманың рөлін жоққа шығаруға болмайды. Ол барлық нәрсенің сыртқа көрініс беретін – көз жауын алатын қабығы. Дегенмен өзгеріс тереңдеп барып мазмұнға жетпей, ештеңенің шекесі қызбайды. Шын мәніндегі өзгеріс қашанда мазмұннан басталуға тиіс. Содан барып ол өзіне керекті форманы тудырады. Тұтас мақсат өз орайымен орындалды деген сол. Қазіргі жаңашылдарда осы жағы кем соғып жатыр. Әлі де оқиға қуу, ертегі құрастыру басым. Мені алаңдатыны, осыған паралель тағы бір тенденция жүріп жатыр. Бұл көмескі құбылысты әдебиеттегі ұлтсыздану деп атауға болатын шығар, аты ғана қазақ, басқа белгілерден дым қалмаған қалың жат бейтаныс кейіпкерлер өріп кетіп барады санасы толық қалыптаспаған өрімдей жас қазақ оқырмандарына қарай. Арғы жағының не болатынын білмеймін. Бұл – жаңалық та, жақсылық та емес.

Әрине, бүгінде әдебиеттің адам санасына жасайтын ықпалын артық бағалауға болмайды. Бұрынғыдай тым сұрапыл емес. Әуелесі баяғыда басылған, әлі мен тірінің арасындағы шалажансар халде. Ал онда неге алаңдасыз деген сұрақ туады ғой?

Менің көңіліме қорқыныш ұялатады – тыныс – аса ұзаққа созылған отаршылдықтың езгісінен кейін әрең жеткен тәуелсіздік тұсында өзін табу түтіл, жоғалтқанын іздеуге құлықты емес мәңгірт елдің одан ары соры қайнаған мәңгірт ұрпағы өсіп жетіліп, ұлттың рухани ісіне араласа бастады ма деген қауіп. Бетін ары қылсын, соның кейбір белгілері әзірдің өзінде қылаң бере бастады. Олар үшін өз халқына қатысы жоқ, ойдан құраған түкке тұрғысыз оқиғалар бас тарта алмайтай қызық екен. Ал бабадан қалған ұшан-теңіз көркем тіл – мол байлық артық көңіл бөлуге тұрмайтын арзымас нәрсе. Өз қажетіне жарайтын біраз сөз біледі, болды, сонымен-ақ жаза береді. Абзац сайын тұрыпты, бір ұзақ сөйлемнің ішінде неше қайталанып жатқан сөздер еш айып емес. Өз эстетикамыз бар дейді, болды, ары қарайғы сөзің зая.

Өткендегі ұлылар жасап кеткен ұлттық үлгі, қайталанбас ғажап нұсқалар олар үшін көк тыны, алған бағытымен ілтері тартта береді. Оларды кейде өзін жаңашыл етіп көрсеткісі келетін бірен-саран үлкендер қолдайды, туын көтеріп, солардың жағына шығады. Осыдан соң тоқтатып көр, барған сайын қарқын алып бара жатқан ұлы таскынды. Іштен тынасың да, қою шандарына көміліп, қала бересің артында. Күн өте келе үйірін түбі табар деген жалғыз үміт қана серігің болып жаныңда қалады.

Абай атам айтқандай, жасы ұлғайған кісі қайғыға қамала беретін болу керек, қазіргі кезде біз байқаған жүйлер осылар, көңіліздеуе жайттар. Дөтке күат егерлігі, Құдайға шүкір, ұлттық бағытта жазып жүрген жас қаламгерлер де кездесіп қалады араларында. Соларды жұбаныш етіп, жүріп жатқан жай бар.

– Мағыналы әңгімеңізге көп рахмет!

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ЖЕКЕМЕНШІК БІЛІМ
БЕРУ – БИЗНЕС ПЕ,
ӘЛЕУМЕТТІК БАСТАМА МА,
ӘЛДЕ ОНЫ ҚҰРҒАН ЖАНДАРДЫҢ
ЖЕКЕ МИССИЯСЫ МА? ОСЫ ЖӘНЕ
ӨЗГЕ ДЕ МАҢЫЗДЫ СҰРАҚТАРҒА
ҚАТЫСТЫ TURKISTAN
БАСЫЛЫМЫНА BI EDUCATION
БАС ДИРЕКТОРЫ МӘДИ
КАРГИННІҢ ПІКІРІН
БІЛГЕН ЕДІК.

ҚАЗАҚСТАНДА ЖЕКЕМЕНШІК БІЛІМ БЕРУ НАРЫҒЫ

– Елімізде сұранысқа ие трендтердің бірі – жекеменшік мектептердің көбеюі. Олардың негізін қалаушылар үшін бұл бизнес пе, әлде әлеуметтік жоба ма?

– Мемлекеттік мектептердегі орын тапшылығы – бүкіл ел үшін күрделі мәселе. Осыған байланысты BI Group тек мектеп ғимараттарын салумен шектелмей, білім беру саласындағы қажеттіліктерді де қамтамасыз етуді мақсат

ҚАЛАЙ ӨЗГЕРІП ЖАТЫР?

етті. Жалпы, жекеменшік мектеп – тез пайда әкелетін бизнес емес: оның өзіне ақтау мерзімі шамамен он жылға дейін созылады. Сондықтан көп жағдайда мұндай жобалар қаржылық табыстан гөрі әлеуметтік жауапкершілікке жақын.

Алматы мен Астана секілді ірі қалаларда нарық бәсекеге толы. Сондықтан халықаралық стандарттар мен мектеп философиясы ерекше маңызға ие. Мәселен, RIVIERA International School бастауыш (IB PYP), негізгі (IB MYP) және жоғары сыныптарға арналған (IB DP) халықаралық IB бағдарламалары бойын-

ша аккредитациядан өтті. QuantumSTEM School да бастауыш білім беру бойынша IB PYP бағдарламасын енгізді.

– Білімге салған инвестиция бірден пайда әкелмейді дедіңіз, бірақ соған қарамастан жаңа мектептер көптеп ашылып жатыр. Бұның себебі неде?

– Соңғы жылдары нарыққа кіру жеңілдеп, «үй жанындағы» шағын мектептер көбейді. Оларды көбіне тәжірибелі басқарушылар мен педагогикалық ұжымдар ашады. Дегенмен, 2026 жылдан бастап талаптар күшейіп, лицензия беру тәртібі қатаңдай түсті. Жаңа мектептерге

мемлекеттік тапсырыс беруге мораторий енгізілді. Яғни, білім саласына оңай кіру кезеңі аяқталып, кәсіби басқарушылар дәуірі басталып келеді.

– Жекеменшік білім беру кәсібі әлі де элиталық сипатта ма, әлде қолжетімді бола бастады ма? Жекеменшік мектептердің көптеп ашылу себебі неде деп ойлайсыз?

– Қазір елімізде 870 жекеменшік мектеп тіркелген, бұл барлық мектептердің шамамен 10 пайызын құрайды. Онда жалпы мектептерде оқитын 3,5 миллион оқушының 350 мыңы білім алады. Демек, бұл сектордың үлесі әлі де шағын.

Сонымен қатар нарық айтарлықтай өзгерді, элиталық сегмент сақталғанымен, орташа деңгейдегі мектептер көбейді. Мұндай оқу орындары аралас қаржыландыру арқылы қолжетімді баға ұсынады. Әсіресе, бала санына қарай қаржы алатын мектептер көп отбасы үшін мемлекеттік мектепке баламаға айналды. Осыған BINOM инновациялық мектептері – ерекше мысал. Олар тегін білім береді әрі сапасы өте жоғары. 2025 жылғы PISA for Schools зерттеуінде BINOM мектептері жоғары нәтиже көрсетті. Мысалы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы BINOM мектебі математикалық сауаттылық бойынша 518 балл жинап, әлемдік деңгейге жақындады. Түлектердің басым бөлігі

грантка түссе, 58 оқушы Назарбаев Университетіне қабылданған, ал әр бесінші түлек шетелде білімін жалғастыруда. BINOM жобасы сапалы білімнің қолжетімді болуы мүмкін екенін дәлелдейді.

– Біз әдетте әлемдік стандарттарға көз тігеміз. Осы ретте Қазақстандағы жекеменшік білім беру саласы әлемдік стандарттарға сай ма?

– Бұл сегмент біркелкі емес. Кейбір мектептер халықаралық деңгейге толық сәйкес келеді, алайда жүйелі мәселелер де бар, білікті мұғалімдердің тапшылығы, сапаны басқарудың әлсіздігі және академиялық адалдық мәселелері.

BINOM жобасында біз басқарудың сапалы білім беру жүйесіне негізделген тиімді модельін қалыптастырдық. Жақын арада алғашқы BINOM мектебі мемлекеттік басқаруға беріледі. BI Group бұл жобаны жоғары нәтижелермен аяқ-

жүйесі енгізілуде: бейнебақылау, эмоцияны талдау, дауыстық аналитика арқылы ықтимал қауіптер мен оқу сапасы бақыланады.

– Қазіргі негізгі трендтер қандай?

– Әлемде де, Қазақстанда да мұғалім тапшылығы күшейіп келеді. ЮНЕСКО дерегі бойынша, бұл мәселе 2030 жылға қарай ұшыға түседі. Елімізде жыл сайын 14 мың педагог түлегі шыққанымен, тәжірибе жинау уақытты талап етеді. Қазір кадр тұрақсыздығы шамамен 20 пайызды құрайды.

Тағы бір маңызды бағыт – жасанды интеллектті білім беру процесіне енгізу. Сонымен қатар білім сапасына деген көзқарас өзгеріп келеді: енді тек академиялық нәтиже емес, баланың эмоциялық жағдайы, сыни ойлау қабілеті мен коммуникация да маңызды.

тап отыр. PISA көрсеткіштері, ҰБТ балдары, ата-аналардың қанағаттануы – барлығы жоғары деңгейде. Бұл – 2021 жылдан бері мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің табысты үлгісі.

RIVIERA International School, QUANTUM STEM School, QUANTUM TECH School (Астана), сондай-ақ Атырау мен Шымкенттегі FARABI International School халықаралық IB және Cambridge стандарттары бойынша жұмыс істейді, шетелдік және отандық үздік педагогтарды тартады.

Сонымен бірге нарықтың басым бөлігін шағын мектептер құрайды. Негізгі мәселенің бірі – кәсіби мектеп менеджментінің жетіспеуі. Кейде инвесторлар педагогикалық тәжірибесіз мектеп басқаруға тырысады. Сондықтан BI Education арнайы басқарушы компания құруда. Қатаң стандарттарсыз мектеп жай ғана қымбат ғимаратқа айналып кетуі мүмкін.

Оқушылардың қауіпсіздігі де басты назарда. Осы мақсатта Smart Campus

– Farabi мектептері туралы не айтасыз?

– Атырау мен Шымкенттегі алғашқы мектептер былтыр ашылды. Олар толыққанды жұмыс істеп тұр. Инфрақұрылымы заманауи: зертханалар, спорт залдары, шығармашылық және AI кеңістіктері бар. Оқыту үш тілде жүргізіледі, бағдарламалар қатарында AP және IB PYP бар.

Мұндай мектептерді салу – қомақты инвестицияны қажет етеді. Біз қаржыны негізінен инфрақұрылымға жұмсадық: STEM зертханаларынан бастап, қолөнер шеберханаларына дейін толық жабдықтадық. Бұл – Қазақстанда әлемдік деңгейдегі білім беру жүйесін қалыптастыру үшін жасалған қадам.

Алғашқы қабылдау 2025 жылы басталды. Көптеген дарынды балалар, соның ішінде әлеуметтік қолдауды қажет ететін отбасылардан шыққан оқушылар гранттар арқылы тегін немесе жеңілдікпен білім алу мүмкіндігіне ие болды.

BINOM – 2021 жылдан бері мектеп біліміндегі мемлекеттік-жекеменшік әріптестіктің алғашқы ірі әрі табысты үлгісі. BI Group бұл жобаға қомақты қаржы құйып, оны әлеуметтік жауапкершілік пен адами капиталды дамытуға қосқан үлесі ретінде қарастырады.

Компания жобаны жоғары нәтижелермен аяқтады: PISA көрсеткіштері мен ҰБТ балдары жоғары, сапа көрсеткіштері жоспарлағаннан да жоғары деңгейде орындалған.

BI Group үшін мектеп салу мен басқару – жай бизнес емес, тұрғындар үшін толыққанды өмір сүру ортасын қалыптастырудың маңызды бөлігі.

Наурызбек САРПА

РЕСЕЙДІҢ МӘДЕНИЕТ КҮНДЕРІ БАСТАЛДЫ

КЕШЕ ЕЛОРДАДА ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ РЕСЕЙДІҢ МӘДЕНИЕТ КҮНДЕРІ БАСТАЛДЫ. БАҒДАРЛАМА АЯСЫНДА ӨТКІЗІЛЕТІН ШЫҒАРМАШЫЛЫҚ ЖӘНЕ ІСКЕРЛІК ІС-ШАРАЛАР ЕКІ ЕЛ АРАСЫНДАҒЫ МӘДЕНИ-ГУМАНИТАРЛЫҚ ҒЫНТМАҚТАСТЫҚТЫ ОДАН ӘРІ НЫҒАЙТУҒА БАҒЫТТАЛҒАН.

Кеше елордада Kinopark 7 IMAX Kertgen кинотеатрында Мәдениет және ақпарат министрлігінің қолдауымен РОСКИНО ұйымдастырған Ресей киносының фестивалі басталды.

– Қазақстандағы Ресей киносының фестивалі – екі елді өнер мен кинематография арқылы біріктіретін маңызды оқиға. Бұл іс-шара халықтар арасындағы достықты нығайту, мемлекетаралық мәдени алмасуды дамытып, бұдан былай да табысты серіктестікте болу үшін тағы бір маңызды қадам болмақ, – деп атап өтті Ресей Федерациясының Мәдениет министрі Ольга Любимова.

– Біз қазақстандық көрерменге бүкіл әлем көрермендерінің сүйіспеншілігіне ие болған фильмдерді ұсынатынымызға қуаныштымыз. Мәдени диалогтың бір бөлігі болу және Астанада заманауи орыс киносының үздік үлгілерін көрсету біз үшін айрықша мәртебе, – деп түсіндірді РОСКИНО-ның бас директоры Эльза Антонова.

Фестиваль бағдарламасында ауқымды аудиторияға арналған түрлі жанрдағы фильмдер бар. «Август» (реж. Н.Высоцкий, И.Лебедев), «Чебурашка 2» (реж. Д.Дьяченко), «Буратино» (реж. Игорь Волошин), «Авиатор» (реж. Е.Кончаловский), «Первый на Олимпе» (реж. А.Михалков), «Красный шёлк» (Андрей Волгин), «Три кота. Путешествие во времени» фильмдері ұсынылмақ.

– «Газпром-Медиа Холдинг» отандық контентті шетелде ілгерілетуге көп көңіл бөледі және бүкіл әлемде өтетін РОСКИНО фестивальдеріне тұрақты түрде қатысады. Қазақстандағы көрсетілімдер бағдарламасына холдингінің қолдауымен түсірілген «Первый на Олимпе» спорттық драма кірді. Кино – бұл бәріне ортақ тіл. Ал мұндай ішкі

күш туралы оқиғалар көрерменге шабыт беріп, ештеңе түсіндірмей-ақ көрерменнің көңілінен шығады. Бұл фильмнің Қазақстанда көрсетілетініне қуаныштымыз. РОСКИНО мен Ресей Федерациясының Мәдениет министрлігіне жүйелі жұмысы үшін алғыс айтамыз. Холдинг өз тарапынан

адамдардың жүрегіне жол табатын жобаларға бұдан былай да салым салады, – деп атап өтті «Газпром-Медиа холдингінің» бас директоры Александр Жаров.

– «Буратино» фильмі классикалық сюжетке сүйене отырып, әртүрлі елдер мен ұрпақтардың көрермендерін біріктіруді

жалғастырып, бала кезден таныс тарихтың заманауи нұсқасын ұсынады. 2025 жылдың қорытындысы бойынша «Красный шёлк» шетелдік прокаттағы ең сәтті фильм. Ресейде де, шетелде де, Қытайдағы прокатта да көрермендердің жоғары қызығушылығына ие болды. Қазақстандық көрермендер бұл картиналарға жақсы баға беретініне сенімдімін. Біз үшін бұл кино арқылы елдер мен халықтар арасындағы диалогты дамытудағы маңызды қадам, – деп атап өтті Ұлттық Медиа тобының бас директоры Светлана Баланова.

– «Первый на Олимпе» картинасы басты кейіпкердің күресі мен оның жеңісі туралы. Ерік-жігердің ең қиын сәттерде қалай шыңдалатыны туралы. Батырдың жеңісі кездейсоқ жетістік емес, ішкі дүниесімен ұзақ жұмыс істеудің нәтижесі. Адамдарға бұл трансформация мен тарихты түсіну үшін тіл де, мәдениет те кедергі келтірмейді, – деп түсіндірді режиссер Артем Михалков.

Сондай-ақ фестиваль қонақтары шығармашылық делегация өкілдері – актерлер Дарья Кукарских («Авиатор») және Антон Савватимовпен («Первый на Олимпе») кездесті. Олар көрермендерге фильмдерді таныстырып әңгімелесті.

ГАЗДАНДЫРУ ІСІНЕ СЕНІМ АРТТЫ

ЕЛОРДА ЖҰРТЫ МЕН ОҒАН ІРГЕЛЕС ЕЛДІ МЕКЕН ТҮРҒЫҢДАРЫ ГАЗ ИНФРАҚҰРЫЛЫМЫНЫҢ ЖАҢАРЫП-ЖАҢҒЫРЫП КЕЛЕ ЖАТҚАНЫНА ЕРЕКШЕ ҚУАНЫШТЫ. ЖАҚЫНДА ҚАЛАНЫҢ 8 БІРДЕЙ ЕЛДІ МЕКЕНІНДЕ ГАЗ ҚҰБЫРЫ ЖҮРГІЗІЛІП, ЖЫЛЫТУ МАУСЫМЫ ШТАТТЫҚ РЕЖИМДЕ ОЙДАҒЫДАЙ ӨТТІ. ҚАЛАДАҒЫ ЖЫЛУ-ЭЛЕКТР СТАНСАЛАРЫ ДА ГАЗ ҚҰАТЫМЕН ЖЫЛЫТУҒА КӨШІП, АЙМАҚТЫҢ ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ЖАҒДАЙЫ ТҮРАҚТАНЫП КЕЛЕДІ. БІЗ QAZAQGAZ АИМАҚ АҚ ПРЕСС-ТУРЫ АЯСЫНДА САЛА ЖҰМЫСЫМЕН ЕТЕНЕ ТАНЫСЫП ҚАЙТТЫҚ.

Алдымен қала іргесіндегі «Тельман» тұрғын алабына жеттік. Газ саласы мамандарының экологиялық қауіпсіз қаланы қалыптастыру жолында іске асырған маңызды жобасының бірі – «Тельман» тұрғын алабына көгілдір отынның жетуі. Былтыр қазан айында аталмыш аймақта газ құбырының құрылысы толықтай аяқталған еді. Жоба Астана қаласының Энергетика басқармасының қолдауы мен QazaqGaz Аймақ АҚ Астана өндірістік филиалының инвестициялық бағдарламасы аясында іске асты. Мәселен, Энергетика басқармасы тұрғын алабына дейінгі 6,8 км газ құбырының құрылысын жүргізсе, QazaqGaz Аймақ тұрғын алаптағы 15 шақырымға жуық газ құбырын салуға атсалысқан. Жаңа тұрғын

алабына көгілдір отын қосылғалы қаланың ауа сапасы да жақсарған. Қазір қаланың сақиналы айналмалы жолынан бастап Шерхан Мұртаза атындағы көше мен Ұлы Дала даңғылының қиылысына дейінгі аралық газ реттегіш қондырғыларға қосылған. Тұрғын алабында 309 үй бар болса, оның 158-і сәуір айына дейін газға қосылып үлгерген. QazaqGaz Аймақ Астана өндірістік филиалының директоры Ержан Болатбекұлы мұның жақсы көрсеткіші екенін жасырмады.

– Тұрғындар, әдетте, қыс қамын жазда ойлайды, халық қыс уақытында газға қосылмауы мүмкін. Тәжірибемізге сүйенсек, елді мекенге газ алғаш келгенде, тұрғындардың тек 20-30 пайызы ғана белсенділік танытады. Астана халқы жылдам әрекет етті, газға қосылу қарқынды жүріп жатыр, соның нәтижесінде жұрт та газдың қызығын көре бастады. Жұмыстарымыз тоқтамайды, келесі қысқа дейін 100 пайыз межеге жетеміз деп ойлаймын. «Тельман» тұрғын алабында газ қысымын реттегіш қондырғының скеуі бар, бір қондырғының 300 үйге газ қысымын дайындап беруге қауқары бар, – дейді филиал басшысы.

ДРОНДАР ҚАУІПСІЗДІКТІ КҮШЕЙТТІ

Ержан Болатбекұлының айтуынша, газ реттегіш қондырғылардың заманауи талаптарға сай артықшылығы мол. Мәселен, «Тельман» тұрғын алабындағы екі шкафтық газ реттегіш пункт апаттық жағдайда бір-бірін алмастыра алады, екі жақтан да газ қысымын беруге дайын. QazaqGaz Аймақ мамандары газ құбырларын күтіп ұстау және қауіпсіздік мәселесіне де жіті көңіл бөліп отыр. Шкафтық газ реттегіш пункттің біріне барғанымызда, арнайы апаттық құтқару қызметінің көлігін байқадық, арнайы мамандар қондырғылардың жұмысын күні-түні қадағалап отырады. Ал заманауи

құралдар мамандардың ісін әлдеқайда жеңіл етіп, жұмыс сапасын арттырған. Ерекше құралдың бірі – ұшқышсыз ұшу аппараты.

– BL-CN4 пилотсыз ұшу аппараты – газдың ауаға тарауын қашықтан анықтауға арналған әуе жүйесі. Аппарат қарапайым дрондар секілді ұшу, суретке түсіру т.б. жұмысты орындай алады, бізді қызықтырғаны – сарғыш лазер детекторы. Лазер детектор қондырғыдан 150 м қашықтықта газ қысымының жоғалуы байқалса, табиғи газ ауаға таралатын болса, бірден анықтайды. Құрылғы шектеулі кіру үшаскелерін қоса алғанда, жер асты және жер үсті газ құбырларындағы газ ағып кетугін жедел анықтауға мүмкіндік береді, тексеру уақытын азайтады. Визуал тұрғыдан адам көзі микрожарықшақтарды көруге бейімделмеген, бірақ осы құрылғының көмегімен ақауды дер кезінде реттеп, апаттың алдын алуға болады, – дейді Ержан Болатбекұлы.

Астана мен Ақмола облысының қысы қатал әрі ұзақ өтеді, қыстың шамамен жеті ай болатын ескерсек, ұшқышсыз ұшу аппараты, расында да, талай шаруаны жеңілдетті. Әсіресе құрылғы көктемгі су тасқыны кезінде, мамандар көлікпен немесе жаяу жете алмаған жағдайда дрондарды пайдалана алатын мүмкіндік туды. Одан бөлек, күнделікті тексеруші көліктер де жан-жақты жабдықталып,

бабында тұр. Қауіпсіздік ережесін сақтау, қондырғыларды ұдайы бақылау-баптау нәтижесінде, қала мен оған іргелес елді мекендерде жылыту маусымы ақаусыз, сәтті өтті.

– Былтыр алғашқы жылыту маусымын штаттық режимде өткіздік. Апаттық жағдайлар қарамағымызға жатпайтын жеке-ленген үй-жайларда ғана болды. Алғашқы қыс болғандықтан, кейде пеш өшіп қалады, кейде температурасын дұрыс қоймайды, тағы басқа сұрақтармен хабарласқан тұрғындар болды. Жеке-жеке кеңес беріп, келісімшарт бойынша газ құбырларын дәне-

керлеу және қызмет көрсету компаниясын шақырту, ары қарай түсіндіру жұмыстарын өткізуге нұсқау береміз, – дейді Е.Болатбекұлы.

ГАЗ КЕЛІП, ЖАЗ КЕЛДІ

Былтыр «Шұбар» тұрғын алабының жетті. Алап 890 үйді қамтыса, сәуір айына дейін тұрғындардың 50 пайызы табиғи газға қосылып үлгерген. 2020 жылдан бастап Астана қаласы мен оған іргелес елді мекендерде газ құбырын жүргізу жұмысы кезек-кезеңімен іске асып жатыр. Бүтінде Астанада «Көктал-1», «Көктал-2», «Агрогородок», «Интернациональный», «Мичурино», «Күйгенжар», «Теміржол», «Өнеркәсіп», «Оңтүстік-Шығыс», Потанин көшесі маңы, «Үркер» (ішінара), Family Village, «Тельман», «Кіріпшіті» және «Шұбар» тұрғын алаптары табиғи газға қосылып үлгерді. QazaqGaz Аймақ былтыр 8 бірдей елді мекенге газ құбырын толықтай жеткізді, бұл – кейінгі бес жылдықтағы ірі жетістіктердің бірі, ауыл-аймақ халқы үшін зор қуаныш.

ЭКОЛОГИЯЛЫҚ ТҮРҒЫДАН ТИІМДІ ШЕШІМ

Бұл сапарымызда қалада жаңадан Бой көтерген «Туран» газ жылу стансасына да бас сұқтық. Нысан қаланың сол жағалауында дамып келе жатқан Нұра ауданын жылуымен қамтамасыз етіп отыр. Станса 10 су қыздыру қазандығымен жабдықталған, газ тұтыну көлемі сағатына 80 мың текше метрге дейін жетеді.

– Станса 2023 жылдың соңында салынды. Қазір 6 қазандық жұмыс істеп тұр, тағы төртесуі жақында іске қосылады. Жалпы, жылу қуаты сағатына 600 гигакалорияға жетеді. Бұл станса Нұра және Есіл ауданының бір бөлігін жылуымен қамтамасыз етеді, – деді станса басшысы Талғат Чубаев.

Бастысы, станса қаланың перспективалық аудандарын көмірсіз, басқа да зиянды қалдықсыз жылуымен қамтып, толығымен табиғи газбен жұмыс істеп тұр. Бұл – экологиялық тұрғыдан ең тиімді шешім. QazaqGaz Аймақ мәліметінше, қазір Астана өндірістік филиалының теңгерімінде жалпы ұзындығы 2 278 шақырым газ тарату желісі бар. Оның 807 шақырымы – елорда аумағында, ал 1 471 шақырымы – Ақмола облысында орналасқан. 54 газ реттеу пункті, 263 шкафтық газ реттеу пункті және 1 160 жеке шкафтық пункт жұмыс істеп тұр. 2025 жылғы дерекке сүйенсек, 13 мың тұрғын көгілдір отынға қосылса, биыл жүйеге қосылған абонент саны 21 844-ке жетіп отыр. Елорда жұртының көңілі тыныш, себебі экологиялық жүктеме айтарлықтай төмендеді, ауыл халқының да газдандыру жұмысына сенімі артып келеді. Алда газдандыру жұмысы сәтті жалғаса бермек.

Айсұлу СЫЗХАН

ОСЫ АПТАНЫҢ БАСЫНДА АЛМАТЫДАҒЫ ТЕМІРБЕК ЖҮРГЕНОВ АТЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ӨНЕР АКАДЕМИЯСЫ КИНО ЖӘНЕ ТЕЛЕВИЗИЯ ФАКУЛЬТЕТІНІҢҮЙЫМДАСТЫРУМЕН АНИМАЦИЯЛЫҚ ЖӘНЕ ДЕРЕКТІ КИНО РЕЖИССЕРІ, СУРЕТШІ, ПЕДАГОГ, «КИНО ЖӘНЕ ТЕЛЕВИЗИЯ» ФАКУЛЬТЕТІНІҢ НЕГІЗІН ҚАЛАУШЫЛАРДЫҢ БІРІ ЕРСАЙЫН ӘБДІРАХМАНОВТЫҢ 80 ЖЫЛДЫҚ МЕРЕЙТҮЙІНА АРНАЛҒАН ІС-ШАРА ӨТТІ.

Жиында аталған білім ордасының Анимация режиссурасы және интерактивті медиа кафедрасының меңгерушісі Адай Әбділинов жүргізді. Кездесуде қазақ анимациясының ардагері, режиссер-мультипликатор, сценарист, педагог Тамара Мұқанова, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, профессор Ғайнижамал Әбдідина, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, белгілі киноре-

жиссер Сергей Азимов, т.б. өнер қайраткерлері сөз сөйлеп, Е.Әбдірахманов туралы естеліктер айтып, оның қазақ анимациясына, деректі киноға сіңірген еңбектеріне лайықты баға берді. Сондай-ақ іс-шара барысында кинотанушы, өнертану магистрі Нұргүл Абдулланов, «Кинорежиссер Ерсайын Әбдірахманов» атты кітабының тұсаукесері болды.

ЕҢБЕГІ ЕРЕН ЕРСАЙЫН

Ерсайын Әбдірахманов – қазақ анимациясы мен деректі кино өнерінде айрықша қолтаңба қалдырған режиссер, суретші және жастарды өнерге баулыған ұстаз.

1946 жылы 21 қаңтарда Солтүстік Қазақстан облысының Теңіздік ауданында дүниеге келген. 1965 жылы Сарытомар орта мектебін тәмамдап, Алматыдағы Абай атындағы Қазақ мемлекеттік педагогикалық институтында білім алды. Әскери борышын өтеген соң 1971 жылы «Қазақфильм» киностудиясында шығармашылық жолын бастап, ұлттық мультипликация өнерінің қалыптасу кезеңінде ерен еңбек етті.

Ерсайын Әбдірахманов анимация саласында фазалық суретші, суретші-бездендіруші, декоратор ретінде шыңдалып, кейін режиссер-аниматор дәрежесіне көтерілді. «Ғажайып ешкілер елінде» (1976), «Өнертапқыштар» (1976), «Сықырлы қарбыз» (1978), «Ғажайып достық» (1979), «Көзділдікті қоян» (1981), «Қозы мен қосаяқтың жақсылық іздеуі» (1982), «Күннің жайлы ертегі» (1983), «Кім қараңғылықтан қорқады?» (1983), «Өмірдің мәні» (1987), «Бозторғай» (1986) секілді туындылар ерекше орын алады. Бұл фильмдер қазақ анимациясының тақырыптық, көркемдік және тәрбиелік тасын кеңейткен маңызды шығармалар ретінде бағаланады.

Режиссердің шығармашылық жолы тек анимациямен шектелген жоқ. 1990 жылдары ол деректі киноға бет бұрып, қоғамдағы өзекті мәселелерді көтерген еңбектер түсірді. «Жаңа-Арқа» (1991), «Өлім транзиті» (1997)

фильмдері қазақ киносының құнды деректі туындыларының бірі ретінде аталады, ал оның деректі жұмыстары ел өміріндегі әлеуметтік шындықты экран тілімен жеткізуге бағытталды. Ерсайын Әбдірахмановтың азаматтық ұстанымы мен режиссерлік батылдығы осы кезеңдегі фильмдерінен анық көрінеді.

Ерсайын Әбдірахманов кино өндірісінде ғана емес, кәсіби білім беру саласында да елеулі еңбек сіңірді. 1993-2001 жылдары Темірбек Жүргенов атындағы Қазақ ұлттық өнер академиясы Кино факультетінің деканы қызметін атқарып, жас мамандарды тәрбиелеуге, анимация мен режиссура саласының кәсіби дамуына үлес қосты. Сонымен қатар ол «Батыр Баян» көркемсуретті фильмінде костюм үлгілерін жасаушы суретші ретінде еңбек етіп, кейіннен «Ер» студиясы арқылы фильмге продюсер қызметін атқарды.

Ерсайын Әбдірахмановтың шығармашылығы – ұлттық экран өнерінің тарихындағы маңызды құбылыс. Оның еңбектері қазақ анимациясының көркемдік табиғатын байытып қана қоймай, деректі киноның да қоғамдық маңызын тереңдетте түсті. Ол қазақ кино мәдениетінде режиссер, суретші, педагог және ұлт руханиятына адал қызмет еткен қайраткер ретінде есте қалады.

Нұргүл АБДУЛЛА,
кинотанушы, өнертану магистрі:

– Ерсайын Әбдірахмановтың шығармашылығын 2016 жылдан бастап зерттеп келе-

мін. Зерттеуге тікелей әсер еткен – көрнекті кинотанушы, ұстазым Бауыржан Нөгербек болды. Ол кісі «мүмкіндігін болса Е.Әбдірахмановтың шығармашылығын зертте, оның қазақ киносы мен мультипликациясына еңбегі лайықты бағалануға тиіс» деген еді. Сондықтан бұл кісінің шығармашылығын дипломдық жұмысыма тақырып етіп алып, 2016 жылы қорғап шықтым. Дегенмен ол зерттеуімді уақыт өте келе толықтырдым, бүтін монография күйінде жарық көріп отыр.

Бұл еңбегім аниматорларға ғана емес, сонымен бірге режиссура бойынша білім алып жатқан студенттерге де бағыт беретін оқулықтардың бірі болады деп ойлаймын. Себебі онда кинотануға қатысты көптеген талдау жасалған.

Мәселен, кинода үнемі көтерілетін жақсылық пен жамандық мәселесі бар. Міне, осыны өзінің режиссерлік көзқарасымен Ерсайын Әбдірахманов қалай жасады, сол туралы кітабымда терең қаузаларды. Сонымен бірге қазақ анимациясының атасы Әмен Қайдаров пен Ерсайын Әбдірахмановтың шығармашылығын қатар талдауға күш салдым.

Е.Әбдірахманов секілді өнердің бірнеше саласында зор жетістікке жеткен адамның шығармашылығы ғылыми зерттеулерге өзек болса, өнер саласында бақ сынап жүрген жастар үшін пайдасы мол болады деп сенемін. Мұндай зерттеулер алдағы уақытта да жалғасын таба береді деп үміттенемін.

Ахмет ЖҰМАҒАЛИҰЛЫ

Басы 1-бетте

Наурызбек САРША

Астана қаласындағы Президент орталығында өтіп жатқан биылғы көрме Орталық Азиядағы ең ірі мәдени-ағартушылық іс-шаралардың бірі ретінде ерекшеленді. Іс-шараны ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі, Астана қаласының әкімдігі және Qazaq Creative қолдауымен «Фолиант» баспасы ұйымдастырды. Алғашқы күннің өзінде көрмені 10 мыңнан астам адам тамашалап, бес күнге жоспарланған ауқымды бағдарламаға үлкен қызығушылық танытты. Жалпы, көрмеге 80-нен астам баспа және полиграфиялық компания қатысып, олардың жартысы – отандық ұйымдар болды. Қалған қатысушылар әлемнің 15 елінен келді. Оның ішінде Түркия, Испания, Қытай, Ұлыбритания, Португалия, Венесуэла сынды және басқа да мемлекеттер бар.

Көрме аясында жаңа кітаптардың тұсаукесері, автормен кездесулер, автограф-сессиялар, балаларға арналған шеберлік сабақтары ұйымдастырылды. Әсіресе, түрлі жанрдағы жаңа туындылардың таныс-

КІТАП МЕРЕКЕСІ:

тырылымы көпшіліктің назарын аударды. Атап айтқанда, Түркия Мәдениет және туризм министрлігінің қолдауымен жарық көрген «Түрік асханасы» кітабының, Маржан Ершүдің «Жалғыз қол» поэмасының, «Замандастар» сериясымен шыққан «Елдос Сметов. Төзім. Сенім. Жеңіс» кітабының, Ерлан Қожабаевтың «Қазақ оюлары» фотоальбомының, Анжей Салковскийдің «Мыстангер» фантастикалық шығармасының, Ұларбек Дәлейдің «Бату хан» тарихи романының, Әлішер Рахаттың «Иесіз көлеңке», испан жазушысы Хавьер Моронның «Үміт сапары», Эрнест Хемингуэйдің «Қоңырау кімді жоқтайды», Әзербайжан ақыны Рәсия Сабирдің «Өлең-әйел», Байыт Қабанұлының «Моңғол-өлең» кітабының, Нұрсұлтан Мықтыбайдың «Ақ Жайықтың көз жасы», сондай-ақ «Түркістан – мәңгілік әрі әрдайым жаңа» және «Димаш Құдайберген. Шексіз музыка» атты кітап-альбомдарының таныстырылымы өтеді деп жоспарланып отыр.

Мәселен, халықаралық кітап көрме-жәрмеңкесі аясында ЕҰҰ ғалымдарының «Тәуелсіздік. Тарих. Тұлға» жобасы бойынша жарық көрген ғылыми-танымдық кітаптардың салтанатты таныстырылым рәсімі өтті. Ауқымды Іс-шара Л.Мүліев атындағы Еуразия ұлттық университеті, Тарихшылардың ұлттық конгресі және Абай академиясы бірлесіп ұйымдастыруымен жүзеге асырылды. Іс-шараға әдебиеттанушы ғалымдар, жоғары оқу орындарының профессор-оқытушылар құрамы, докторанттар, магистранттар, студенттер және кітапсүйер қауым қатысты. Таныстырылымның негізгі мақсаты – Абай Құнанбайұлының өмірі мен шығармашылық мұрасын кеңінен насихаттау, сондай-ақ «Абай академиясы» ғылыми-зерттеу институты мен Тарихшылардың ұлттық конгресі әзірлеген жаңа басылымдардың мазмұнын жұртшылыққа таныстыру болды. Іс-шара барысында көпшілік назарына «Тәуелсіздік бөрінен қымбат», «Адамзаттың Абайы», «Абай ғибраты», «Ұлт тарихындағы тұлғалар», «Евразийская тенденция. Интеллектуальные контексты второй половины XIX – первой трети XX века: славянский, тюркский, сибирский» кітаптары ұсынылды. Іс-шараға «Абай академиясы» ғылыми-зерттеу институтының директоры Жандос Әубәкір модераторлық етті. Салтанатты жиында Қазақстан Республикасының Ұлттық ғылым академиясының академигі, тарих ғылымдарының докторы, профессор, ЕҰҰ Басқарма төрағасы-ректор Ерлан Сыдықов құттықтау сөз сөйлеп ашты. «Бұл еңбектер – тәуелсіз Қазақстанның тарихи санасын жаңғыртып, ұлт руханиятын байытуға бағытталған маңызды ғылыми жобалардың нәтижесі. Тәуелсіздік және Абай мұрасын терең зерделеу арқылы біз жас ұрпақтың дүниетанымын кеңейтіп, ұлттық құндылықтарды дәріптеуге үлес қосамыз», – деді «Тәуелсіздік. Тарих.

Тұлға» жобасының ғылыми жетекшісі Ерлан Бөтташұлы. Бағдарлама аясында ғылыми жинақтардың авторлары мазмұндық шолу жасап, зерттеу нәтижелерімен бөлісті. Атап айтқанда, Дүйсен Сейітқали «Тәуелсіздік бөрінен қымбат» және «Ұлт тарихындағы тұлғалар» еңбектеріне талдау жасаса, тарихшы Жабай Қалиев «Адамзаттың Абайы» және «Абай ғибраты» жинақтарының мазмұнын, С.Селиверстов «Евразийская тенденция. Интеллектуальные контексты второй половины XIX – первой трети XX века: славянский, тюркский, сибирский» монографиясын таныстырды. Іс-шара барысында әнші, Қазақстанның еңбек сіңірген қайраткері, Мемлекеттік сыйлықтың лауреаты Кенжеғали Мыржықбаев Шәмші Қалдаяқовтың «Кешікпей келем деп ең» әнін шырқады.

Көрмені ұйымдастырушы «Фолиант» баспасының бас редакторы Фарида Тобашалова биылғы Іс-шараға 85 ұйым өтінім бергенін жеткізді. Оның ішінде 15 елден келген 35 шетелдік ұйым бар. Көрме аясында баспаның 18 жаңа кітабының тұсаукесері жоспарланған.

Тұрақты қатысушылардың бірі – Түркияның «Дамла» баспа үйінің жетекшісі Мехмет Бахадүр бұл көрмеге алтыншы жыл қатарынан қатысып отырғанын айтып, қазақ және түрік баспалары арасындағы ынтымақтастықтың нығайтып келе жатқанын атап өтті. Оның айтуынша, бүгін дейін екі ел баспалары бірлесіп 100-ге жуық кітапты түрік тілінен қазақ тіліне аударып шығарған.

«ҰЛТТЫҚ КІТАП» БАЙҚАУЫ: ҰЗДІКТЕР АНЫҚТАЛДЫ

«Ұлттық кітап» республикалық байқауы отандық авторларды қолдауға, баспа ісін дамытуға бағытталған. Биыл байқауға 32 баспадан 155 өтінім түсті. Қатысушылар кейінгі екі жылда жарық көрген отандық авторлардың шығармаларын ұсынды. Жеңімпаздар тоғыз номинация бойынша анықталды. Олардың қатарында «Балаларға арналған үздік кітап», «Үздік комикс», «Нон-фикшн бағытындағы үздік кітап», «Детектив жанрындағы үздік кітап», «Сатира жанрындағы үздік кітап», «Үздік иллюстрациялық кітап», «Үздік аударма кітап», «Фантастика жанрындағы үздік кітап» және «Үздік баспа» бар. Байқаудың басты жүлдесі – «Жыл кітабы» Гран-приі «Абай Құнанбайұлының қара сөздері. Бейімделген нұсқа. Ұрпаққа ұлағат» еңбегіне бұйырды. Автор – Гүлмира Амандықова. Кітап бірнеше тілге, атап айтқанда орыс, ағылшын, француз, испан, неміс, түрік, қытай тіліне аударылған.

«Балаларға арналған үздік кітап» аталымы бойынша ІІІ орынды Баянғали Әлімжановтың «Мейірімді Асқар» кітабы («Фолиант» баспасы) алса, ІІ орынды Кристина Шваневаның

«Гигантская тактильная книга. Животные» кітабы («СОСОВООК») еншіледі, ал І орынды Ақиқат Растың «Оқымақтар немесе сабақ оқудан ләззат алудың жолы» (Steppe&World Publishing) алды. «Үздік комикс» бойынша ІІІ орынды Қожагелдиев Әлібектің «Өзгеше Мақта Қыз» кітабы (Art nomad), ІІ орынды Сәуле Досжанның «Көк түрік» кітабы (ATA Creative Hub) алса, І орынды Айсулу Алмасбайдың «Жел тербеген әуен» кітабы («Мазмұндама») алды. «Үздік иллюстрациялық кітап» аталымы бойынша ІІІ орынды Чэнь Чанлиньнің «Менің әмбебап құрал-сайманым» кітабы («Мазмұндама»), ІІ орынды Қымбат Қараеваның «Көшпенділер ойыны» кітабы (Atman-PV), І орынды М.Жанұзақованың «Ditash» кітабы («Алматыкітап», аударған F.Қабышұлы) еншіледі. «Детектив жан-

Шаханов секілді алып ақындардың қасына мен Маралтайды да қосар едім», деді ол өз сөзінде. Ал жазушы Айгүл Кемелбаева ақын туралы айта келіп, оның сонау тоқсаныншы жылдары заманның қиын тұсында әдебиетке адал қызмет еткенін ерлікпен пара-пар деп бағалады. «Тоқсаныншы жылдарда Маралтай мұзжарғыш кеме сияқты бір буынның алдында жүрді. Егер, Маралтай «сынып» кетсе, ол сол буынға да қатты әсер етер еді. Бірақ Маралтай «сынған» жоқ!», – деді ол. Қаламгер Жанат Әскербекқызы ақын шығармашылығының ерекшелігін, кітаптың Мемлекеттік сыйлыққа ұсынылып жатқанын айта келіп, сәттілік тіледі. Ал ақын Қалқаман Сарин Маралтай Райымбекұлына арнаған өлеңін оқып берді. Ақын, жазушы Ақберен Елгезек ақынның жас қаламгерлерге берген өлеңдегі әсерін әңгімеледі. «Біз Алматыға келгенде шаһарда ковид вирусы секілді «пандемия» жүріп жатыр екен. Барлық жас перлер Маралтай дегтіне шалдығыпты. Ол дертке біз де шалдықпыз, әрең айықтық. Маралтай аға соңғы уақытта жазып жүрген шығармалары кезіндегі дүркіреп тұрған шағынан кем емес. Асқақ, рухты жырлар. Бұл кітап өз бағасын алады деп сенеміз» деді ол ағынан жарылып. Кітап таныстырылымында ақынның өзі де жаңа жырларын оқыды. Кітаптың қызыл лентасын Амантай Тойшайбайұлы, Бауыржан Жұмағұлов, Нұрлан Төремұрат, Нұрлай Тұржан, Жанат Әскербекқызы секілді ақынның қаламдас аға-әпкелері қиды.

рындағы үздік кітап» аталымы бойынша ІІІ орын Ғабдул-Сәбит Юсуповтың «Шамиль шалдың құпиясы» кітабы («Тоғанай Т»), ІІ орын Тұрсынбек Әлиұлының «Ұлуру» кітабы (Qasymkitap), ал І орын Шыңғыс Алексеевтың «Серт» жинағына («Жібек жолы») берілді. «Фантастика жанрындағы үздік кітап» бойынша ІІІ орын Филипп Пулманның «Солтүстік шұғыла» кітабына (Steppe & World Publishing), ІІ орын Анжей Салковскийдің «Мыстангер. Соңғы тілек» кітабына («Фолиант»), І орын Артем Ұразимбетовтың «Демоны внутри нас» кітабына (Meloman Publishing) берілді. Келесі аталым – «Нон-фикшн бағытындағы үздік кітап» аталымында танымдық, психологиялық, мотивациялық және бизнес бағытындағы мазмұнды еңбектердің үздігі анықталды. Атап айтсақ, ІІІ орынды Радик Темиргалиев-

көрсетіп, сапалы өнім ұсынып, кітап нарығында үздік нәтижеге қол жеткізген баспалар «Үздік баспа» аталымында анықталды. Нәтижесінде, ІІІ орын – СОСОВООК баспасы, ІІ орын – Qasymkitap баспасы, І орын – «Алматыкітап» баспасына берілді. Соңғы аталым – «Үздік аударма кітабы» бойынша анықталды. Бұл номинация әдебиеттер мен мәдениеттер арасындағы алтын көпірге айналған сапалы аударма әдебиеттерге арналды. Жүзден жүйрік шыққан авторлар арасында ІІІ орынды Нортап Соломонның «Құлдықта өткен 12 жыл» кітабы («Мазмұндама»), ІІ орынды Цзяң Жүнның «Бөрі тотем» кітабы (Steppe & World Publishing), І орынды Дорлингтің «Өнер. Түсіндірмесімен» кітабы («Алматыкітап») алды.

«Ұлттық кітап» байқауы отандық қаламгерлер мен баспагерлердің еңбегін дәріптейтін маңызды алаң ретінде қалыптасып, кітап оқу мәдениетін нығайтуға және қоғамның қазақ әдебиетіне қызығушылығын арттыруға ықпал етіп келеді. Салтанатты рәсім аясында еліміздің түпкір-түпкірінен келген кітапханашылар мен баспа саласының өкілдері «Мәдениет саласының үздігі»

ҰЗДІК АВТОРЛАР мен БАСПАЛАР АНЫҚТАЛДЫ

тың «Қазахи. Путь предков» кітабы (Meloman Publishing), ІІ орынды М.Әуезовтың сериялы кітаптары: «Жапония күнделіктері», «Индия очерктері», «Америка әсерлері» (Marfu Press), І орынды Рашид Нұтмановтың «Драматургия на экране, на сцене и в жизни» кітабы (Meloman Publishing және Zerde Publishing) алды. Келесі аталым «Сатира жанрындағы үздік кітап» аталымында қоғамдағы құбылыстарды астарлы оймен, шебер тілмен бейнелеген шығармалар марапатталды. Мәселен, ІІІ орын – Нұрмахан Елтайдың «Әр қаллада бір қиял» кітабына («Аннұр Сапа»), ІІ орын – Тұрысбек Сәукетасевтың «Мен – жындымын» кітабына («Мазмұндама»), І орын – Әзиз Несиннің «Әңгіме оқи отырыңыз» кітабына («Атамұра», аударған F.Қабышұлы) бұйырды. Кейінгі екі жылда жоғары кәсіби деңгей

төселбісімен және «Құрмет» грамотасымен марапатталды.

ҚР Мәдениет және ақпарат министрлігі ұйымдастырып отырған бұл иігі бастама – үздік кітаптарды, үздік баспаларды, аудармашыларды, иллюстраторларды және әдеби үдеріске үлес қосып жүрген кәсіби қауымды ұйыстыратын маңызды жоба. Astana Eurasian Book Fair-2026 – тек кітап жәрмеңкесі ғана емес, ол – ұлттық сананы жаңғыртатын, білім мен мәдениетті дәріптейтін маңызды алаң. Мұндай ауқымды іс-шаралар кітап оқуды дәріптеп қана қоймай, ұлттың зияткерлік деңгейін көтеруге, жас ұрпақтың рухани дамуына жол ашады. Кітап – өткен мен бүгінді, ұлт пен әлемді жалғайтын алтын көпір. Ал осындай көрмелер – сол көпірді нығайтатын маңызды бастамалардың бірі.

«АҚ БАТПЫРАУЫҚТЫҢ» ТҰСАУКЕСЕРІ ӨТТІ

Astana Eurasian Book Fair-2026 аясында ақын Маралтай Райымбекұлының «Ақ батпырауық» кітабының таныстырылымы өтті. Іс-шараға баспа қызметкерлері, жазушылар мен кітапсүйер қауым қатысты. Кездесу барысында автор шығармашылығы, кітаптың мазмұны мен көркемдік ерекшелігі жайында мазмұнды пікірлер айтылып, рухани ортада әсерлі жүздесу өтті. Іс-шараны ақын, Қазақстан Жазушылар Одағының Астана қаласы филиалының төрағасы Бауыржан Бабажанұлы жүргізіп отырды. Әділ Қаженбайұлы басқаратын «Сардар» баспасынан шыққан аталмыш кітапқа ақынның соңғы уақытта жазған шығармалары енген. Бұл тұрғысында ақынның шығармашылықтағы қаламдас аға-інілері кеңінен толғады. Іс-шараға арнайы ТҰРКСОЙ халықаралық ұйымының бас хатшысы Сұлтан Раев та қатысып, ақынға ізгі тілегін жеткізді. «Маралтай ақынды қазақ руханиятындағы ең белді ақындардың бірі деп санаймын. Оның есіміңіз өзі – поэзия. Соны есім. Қазақ поэзиясындағы Мұқағали Мақатаев, Мұхтар

Меншік иесі –
«Айқын-Литер» ЖШС

Директор –
Талғат ЕШЕНҰЛЫ

Бас редактор
Бауыржан БАБАЖАНҰЛЫ

Бас редактордың орынбасары
Тоқтарәлі ТАҢЖАРЫҚ

ЖУРНАЛИСТЕР:
Арайлым ЖОЛДАСБЕКҚЫЗЫ,
Әлия ТІЛЕУЖАНҚЫЗЫ,
Наурызбек САРША,
Ділда УӘЛИБЕК,
Ахмет ӨМІРЗАҚ
(Алматы қаласы)

ТЕХНИКАЛЫҚ БӨЛІМ:
Елдар ҚАБА
(беттеуші-дизайнер)

Корректор:
Саягүл САПАРҚЫЗЫ

Нөмірдің кезекшісі:
Наурызбек САРША

• Астана қ. «Медиа-холдинг»
«ERNUR» ЖШС Сілеті көшесі 30,
тел.: 8(7172) 99-77-77
• Тапсырыс №10200. Таралымы 5762 Көлемі 4 б. т.

Бағасы 10 кәсімі бойынша

Мекенжайымыз: 010000. Астана қаласы, Д.Қонаев көшесі 12/1

Редакция телефоны – 8(7172) 72-95-39
ЖАРНАМА БӨЛІМІ:
8(701) 675-42-14, 8(7172) 72-95-31
reklama.liter@gmail.com
ЖАЗЫЛУ ЖӘНЕ ТАРАТУ БӨЛІМІ:
8(771) 804-61-32, 8(7172) 72-95-39
podpiska.alt@gmail.com

- Мақала авторының пікірі редакция көзқарасын білдірмейді
- Оқырман хаттарына жауап қайтарылмайды
- © «Түркістанда» жарияланған материалдарды сілтемесіз көшіріп басуға болмайды.
- Суреттердің сапасына редакция жауап береді
- © Мақалалар коммерциялық негізде басылды
- Жарнамалар мазмұнына редакция жауап бермейді

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10

Газет «Түркістан» газетінің компьютер орталығында теріліп, беттелді

Газет ҚР Ақпарат және қоғамдық даму министрлігі, Ақпарат комитетінде тіркеуге алынып, қайта есепке қою туралы №К220VPY00019166 куәлігі 08.01.2020 жылы берілген.

Индексі: Жеке жазылушылар үшін – 65413, мекемелер мен ұйымдар үшін – 15413.